

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра початкової освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Павлик О. А. _____

Реєстраційний № _____

« _____ » _____ 20__ р.

« _____ » _____ 20__ р.

ФОРМУВАННЯ ВМІННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ БУДУВАТИ
МОНОЛОГІЧНІ УСНІ ЗВ'ЯЗНІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ НА УРОКАХ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРАЦІЇ

Кваліфікаційна робота
студентки групи ПНПм-23
ступеня вищої освіти магістр
спеціальності 013 Початкова освіта
Прокопець Анни Романівни

Керівник канд.пед.наук, доцент,
зав.кафедри початкової освіти
Павлик Олена Анатоліївна

Оцінка

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

Члени ЕК _____

_____
_____
_____

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Прокопець Анна Романівна, розумію та підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала та не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

_____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВМІННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ БУДУВАТИ МОНОЛОГІЧНІ УСНІ ЗВ'ЯЗНІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРАЦІЇ.....	8
1.1. Сутність вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання.....	8
1.2. Лінгводидактичні підходи до формування вміння в молодших школярів будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови.....	15
1.3. Інтеграція як засіб формування вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання в учнів початкової школи на уроках української мови.....	24
Висновки до розділу 1.....	31
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ВМІННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ БУДУВАТИ МОНОЛОГІЧНІ УСНІ ЗВ'ЯЗНІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРАЦІЇ.....	33
2.1. Стан досліджуваної проблеми у практиці шкільного навчання.....	33
2.2. Аналіз передового педагогічного досвіду з проблеми дослідження.....	40
2.3. Система роботи з формування вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови засобами інтеграції в учнів 2 класу.....	47
2.4. Перевірка ефективності запропонованої системи роботи з формування вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови засобами інтеграції в учнів 2 класу.....	55
Висновки до розділу 2.....	63
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	68
ДОДАТКИ.....	77

ВСТУП

Актуальність дослідження. Вміння правильно висловлювати свою думку – це ознака успішної, сучасної людини. Тому початкова освіта орієнтована насамперед на всебічний розвиток особистості, зокрема комунікативної компетентності учня, адже розвиток мовлення зумовлює якість його соціальних зв'язків, дозволяє говорити про розвиток його когнітивних здібностей.

Молодший шкільний вік є сенситивним до формування монологічного мовлення у дітей. Сформоване монологічне мовлення дозволяє дитині вільно та правильно будувати власні монологічні усні зв'язні висловлювання.

Розвиток зв'язного монологічного мовлення є пріоритетним завданням у початковій школі. За Державним стандартом початкової освіти розвиток зв'язного монологічного мовлення школярів розпочинається вже з першого класу під час навчання грамоти [44].

Сучасна початкова освіта передбачає використання інноваційних підходів до організації навчального процесу, як-от впровадження інтеграції в освітній простір. У навчальному процесі інтеграція реалізується через інтегровані уроки й курси, що мають великий потенціал для всебічного розвитку дітей, зокрема й розвитку їх зв'язного мовлення.

Вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання стало об'єктом вивчення у працях таких вчених у галузі психології та педагогіки, як: Л. Кайдалова [17], З. Карпенко [21], К. Костюченко [21], А. Курова [27], Г. Кушнір [29], Д. Несторенко [36], Л. Пікулицька [39], Я. Сахно [48], Т. Токарева [60] та інші. Під окресленим поняттям вчені розуміють здатність чітко та повно висловлювати свої думки у монологічній формі.

Особливості формування вміння в молодших школярів будувати монологічні усні зв'язні висловлювання вивчали у своїх працях науковці Ф. Бацевич [1], Л. Варзацька [7;8], М. Ващуленко [10], С. Дубовик [14], А. Каніщенко [18], С. Луців [30], К. Пономарьова [41; 42], Т. Федорова [61] та

інші. Науковці підкреслюють важливість формування окресленої здатності саме у початковій школі, бо вона слугує фундаментом до подальшого мовленнєвого розвитку особистості.

Інтеграція та її роль на уроках української мови стала об'єктом вивчення в роботах таких вчених, як: Г. Білавич [2], Л. Борисова [5], С. Гірняк [12], В. Голошivecь [13], Л. Єфімова [15], В. Кравчук [25], І. Кучеренко [28], С. Луців [30], І. Налізко [35], Н. Пальонко [38], С. Помирча [40], Н. Попович [43], В. Пруняк [45], М. Сокаль [49], А. Струк [52], Т. Суржук [53], О. Ткачук [59], С. Яцина [62] та інші. Разом з тим недостатньо дослідженим лишається питання щодо можливостей використання інтеграції як засобу формування вміння в молодших школярів будувати монологічні зв'язні висловлювання.

Зважаючи на те, що шкільна освіта постійно розвивається та з'являються нові методи, засоби та прийоми роботи з розвитку усного монологічного мовлення, вчителям завжди необхідно аналізувати передовий педагогічний досвід та набувати вміння працювати з інноваційними інструментами формування вміння учнів початкових класів будувати усні зв'язні монологічні висловлювання. Враховуючи недостатню теоретичну та практичну розробленість та загальну практичну потребу темою нашого дослідження було обрано «Формування вміння в молодших школярів будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови засобами інтеграції».

Мета дослідження: обґрунтувати і розробити систему роботи з формування в молодших школярів вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови засобами інтеграції та практично перевірити її ефективність.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність ключових понять дослідження та особливості інтеграції як засобу формування в молодших школярів вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови.

2. Розглянути стан досліджуваної проблеми у практиці шкільного навчання.

3. Здійснити аналіз передового педагогічного досвіду з проблеми дослідження.

4. Розробити систему роботи з формування вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови засобами інтеграції в учнів 2 класі.

5. Емпірично перевірити ефективність запропонованої системи роботи з формування вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови засобами інтеграції в учнів 2 класу.

Об'єкт дослідження: процес формування в молодших школярів уміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання.

Предмет дослідження: інтеграція як засіб формування вміння складати монологічні усні зв'язні висловлювання.

Гіпотеза дослідження: формування вміння в молодших школярів будувати монологічні усні зв'язні висловлювання буде ефективним, якщо на уроках української мови:

- 1) урахувати специфіку монологічного мовлення;
- 2) упроваджувати систему інтегрованих уроків розвитку мовлення;
- 3) дотримуватись послідовності визначених етапів.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі було використано такі методи дослідження:

- теоретичні (аналіз, синтез, класифікація та узагальнення наукової інформації, моделювання системи роботи);

- практичні (вивчення методичних аспектів проблеми, стану її дослідження у педагогічній практиці, анкетування, апробація розроблених методичних матеріалів, експеримент (констатувальний, формувальний та контрольний)).

Практичне значення роботи. Самостійно розроблені методичні матеріали можуть бути використані в практичній діяльності вчителів початкової школи на уроках української мови у 2 класі. Результати власного дослідження можуть стати чинником впровадження вчителем інтеграції у навчальний процес учнів початкової школи.

База дослідження: КГ № 110 у м. Кривий Ріг.

Апробація результатів дослідження здійснювалася під час виступів на наукових конференціях:

- 1) Оновлення моделі інтегральних компетентностей в контексті досягнення цілей сталого розвитку (м. Нікополь, 29 лютого 2024 р.).
- 2) Освіта XXI століття: аксіологічний вимір (м. Нікополь, 14 травня 2024 р.).
- 3) Світ дидактики: дидактика в сучасному світі (м. Київ, 29-30 жовтня 2024 р.).

та у публікаціях:

1. Прокопець А.Р. Проблема формування вміння в молодших школярів будувати монологічні усні зв'язні висловлювання засобом інтеграції. Оновлення моделі інтегральних компетентностей в контексті досягнення цілей сталого розвитку : збірник матеріалів VI Регіональної науково-практичної конференції (м. Нікополь, 29 лютого 2024 р.). Нікополь : Навчально-методичний кабінет, 2024. С. 149-151.

2. Прокопець А. Р. Стан проблеми розвитку вміння будувати учні зв'язні висловлювання у молодших школярів. Освіта XXI століття: аксіологічний вимір : матеріали III Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (м. Нікополь, 14 травня 2024 р.). Нікополь, 2023.

3. Прокопець А. Р. Інтегровані завдання як засіб розвитку усного монологічного мовлення молодших школярів. Світ дидактики: дидактика в сучасному світі : матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29-30 жовтня 2024 р.). Київ, 2024.

Структура дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків. Основний зміст роботи викладено на 67 сторінках, загальний обсяг роботи становить 98 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВМІННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ БУДУВАТИ МОНОЛОГІЧНІ УСНІ ЗВ'ЯЗНІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРАЦІЇ

1.1. Сутність вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання

У контексті теми нашого дослідження досить важливим є визначити сутність таких ключових понять, як: «зв'язне мовлення», «усне зв'язне мовлення», «монологічне мовлення», «монолог», «вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання». Розглянемо докладніше наявні наукові підходи до тлумачення зазначених термінів.

Почнемо із аналізу наукових думок щодо визначення понять «зв'язне мовлення» та «усне зв'язне мовлення» у психолого-педагогічній літературі. На нашу думку, доцільним є, по-перше, ознайомлення із сутністю поняття мовлення як пізнавального процесу.

Так, на думку американської вченої J. E. Downey, мовлення є пізнавальним процесом, який здійснює комунікацію між людьми за умовою використання мови [65, с. 103]. Американський науковець W. D. Marslen-Wilson стверджує, що під мовленням доцільно розуміти процес використання слова з метою висловлення своїх думок [66]. Інша науковиця L. S. Mattys вказує, що мовлення є пізнавальним процесом, за допомогою якого людина відтворює думки та розуміє мовлення інших [67]. Отже, під мовленням розуміємо пізнавальний процес, який допомагає здійснювати комунікацію з іншими людьми через мову та розуміти їх мовлення.

Щодо зв'язного мовлення О. Колобич зазначає, що це є змістовним, розгорнутим висловлюванням, рядом логічно побудованих речень [23, с. 65]. І. Кардаш стверджує, що у сучасній науці зв'язне мовлення розглядається у трьох вимірах:

- 1) процес, діяльність того, хто говорить;
- 2) продукт, результат цієї діяльності, текст, висловлювання;
- 3) назва розділу роботи з розвитку мовлення [19, с. 64].

Не можемо не погодитися із вищезазначеними науковими підходами до визначення поняття «зв'язне мовлення». Однак, у той же час, більш близьким до контексту теми нашого дослідження вважаємо саме друге визначення зв'язного мовлення як продукту та результату мовленнєвої діяльності, тексту, висловлювання.

На думку І. Кардаш, основною функцією зв'язного мовлення є комунікативна. Це пояснюється тим, що за допомогою зв'язного мовлення забезпечується процес комунікації людей, їх спілкування та передачі знань один одному [19, с. 66]. Можемо доповнити, що зв'язне мовлення, окрім його комунікаційної функції, може зумовлювати самовираження особистості, яке вона здійснює, за допомогою зв'язної мовленнєвої діяльності, зокрема в усній формі. Отже, на основі аналізу наукових підходів, можемо визначити зв'язне мовлення як смислове розгорнуте висловлювання, яке забезпечує людське спілкування та розуміння. На наш погляд, розвиток зв'язного мовлення у дітей є одним із пріоритетних завдань, бо воно забезпечує якість комунікації дитини у майбутньому.

Усне зв'язне мовлення - більш вузьке поняття. Тож перейдемо до розгляду наукових думок щодо його тлумачення. Л. Пікулицька називає усним зв'язним таке мовлення, яке сприймається за допомогою слуховий аналізаторів та має специфічні засоби впливу на аудиторію (вербальні та невербальні) [39, с. 19]. С. Луців зазначає, що усне зв'язне мовлення – це зв'язне мовлення, яке відтворюється через озвучування із використанням темпо-ритмічних, просодичних та невербальних засобів. Науковиця вважає, що усне зв'язне мовлення має за мету встановити контакт з аудиторією або допомогти висловити свою думку [30, с. 270]. Отже, під усним зв'язним мовленням доцільно розуміти зв'язне, розгорнуте мовлення, яке забезпечується за допомогою озвучування та

передбачає використання вербальних та невербальних засобів для його підсилювання.

Усне зв'язне мовлення поділяють на монологічне та діалогічне. Якщо результатом останнього є діалог, то перше реалізується за допомогою монологу. Пропонуємо детальніше звернути увагу на наукові підходи до визначення таких понять, як «монологічне мовлення» та «монолог». Так, В. Москалець називає монологічне мовлення видом мовлення складного, довільного, що має організований характер. Дослідник підкреслює, що для його формування потрібне спеціальне навчання [34, с. 224]. На думку Д. Несторенко, монологічне мовлення є зв'язним, безперервним висловлюванням особистості, яке спрямоване на одного чи декількох адресантів та використовується для реалізації окремого впливу на них [36].

К. Костюченко стверджує, що монологічне мовлення – це процес викладу думок особистості, який відрізняється своєю тривалістю, послідовністю та зв'язністю. Науковець доповнює, що під час монологічного мовлення використовується монологічна мова, яка є висловлюванням однієї людини з метою повідомлення інформації, впливу або побудження до дії, яке обдумується раніше [24]. С. Луців указує, що монологічне мовлення – це тривалий, послідовний виклад думок особистістю без прямого мовленнєвого контакту зі слухачем [30, с. 368]. На думку Г. Кушнір, монологічне мовлення є особливим видом діяльності, який спрямований на формування та формулювання думки засобами мови та способом мовлення [29]. Таким чином, дотримуємося думки, що монологічне мовлення є зв'язним, безперервним висловлюванням особистості, яке має за мету здійснити окремий вплив на адресанта (адресантів).

Монологічне мовлення має окремі ознаки та функції, які відрізняють його від діалогічного. Розглянемо їх детальніше.

Л. Кайдалова наголошує, що монологічне мовлення є більш складним видом мовлення ніж діалогічне. По-перше, воно відрізняється своєю продуманістю та спланованістю. Дослідниця звертає увагу на його подібність з писемним мовленням, яке також характеризується своїм розгорнутим

характером, наявністю подібного змісту та граматичної форми. Також Л. Кайдалова зазначає, що однією з ознак, яка відрізняє його від діалогічного є його однобічна спрямованість. Вчена звертає увагу, що психічною основою монологічного мовлення є такий психічний процес, як мислення. Загалом, науковиця виділяє наступні ознаки монологічного мовлення: продуманість та спланованість; послідовність; логічність; повнота; зрозумілість викладу [17, с. 61].

Д. Несторенко виділяє такі ознаки монологічного мовлення: контекстуальність; чітка послідовність; логічність викладу; розгорнутість структури речень [36]. Згідно з думкою К. Пономарьової, монологічне мовлення характеризується наявністю таких ознак, як: довільність; вмотивованість; організованість; змістовність; логічність; точність; мовне багатство; виразність; чистота; правильність [41]. К. Костюченко підкреслює, що монологічне мовлення повинно відтворюватися, за дотриманням окремих вимог. Це: велика композиційна складність; завершеність думки; дотримання граматичних правил; наявність строгої логіки та послідовності [24].

На думку, А. Курової, від діалогічного зв'язного мовлення, монологічне відрізняється своєю активністю, доцільністю та обґрунтованістю (обдуманістю, усвідомленістю). На відміну від діалогічного, монологічне мовлення має змогу плануватися та організовуватися заздалегідь [27, с. 39]. Л. Кардаш, у свою чергу, виокремлює лінгвістичні та психологічні ознаки монологічного мовлення. Так, на думку дослідниці, у лінгвістичному аспекті можна виділити такі ознаки монологічного мовлення:

- 1) застосовується літературна лексика;
- 2) висловлювання – розгорнуте;
- 3) синтаксичні конструкції – ускладнені;
- 4) чітке граматичне оформлення;
- 5) завершеність.

Щодо психологічних ознак монологічного мовлення, Л. Кардаш називає наступні:

1) відносно безперервний спосіб мовлення, адже воно не обмежується однією фразою, а являє собою понадфразову єдність, яка триває впродовж певного часу, не перериваючись, завдяки чому досягається завершеність думки;

2) послідовність і логічність, що реалізуються в розвитку ідеї основної фрази шляхом уточнення думки, її доповнення, пояснення, обґрунтування тощо;

3) комунікативна спрямованість, яка передбачає, що використані мовленнєві одиниці завжди співвідносяться з ситуацією спілкування» [20, с. 56].

Погоджуємося з Л. Кардаш щодо доцільності розмежування лінгвістичних та психологічних ознак монологічного мовлення, тому що вони мають різну спрямованість та природу, на що необхідно звернути увагу при розгляді особливостей цього виду мовлення.

Т. Федорова, у свою чергу, виділяє такі функції монологічного мовлення в житті людини:

- 1) інформативна, що забезпечує обмін інформацією з іншими людьми;
- 2) впливова, яка має змогу впливати на адресантів;
- 3) експресивна, котра дозволяє передати своє емоційне ставлення до окремого явища, об'єкта тощо;
- 4) розважальна, що може використовуватися в процесі дій розважального характеру;
- 5) ритуально-культува, яка забезпечує висловлювання під час різноманітних ритуальних обрядів тощо [61].

Зазначені функції вказують на різноманітні можливості використання монологічного мовлення у житті людини.

Розглянувши наукові думки щодо тлумачення терміну «монологічне мовлення» та зробивши власний висновок, перейдемо до визначення наступного ключового поняття нашого дослідження – «монолог».

М. Варій вказує, що результатом зв'язного мовлення є монолог та діалог. Якщо діалог – це розмова двох людей, то монолог є розмовою однієї особи, яка спрямована до слухачів [6, с. 643]. Науковець К. Deguzman вважає, що термін «монолог» має грецьке походження та дослівно перекладається як «один» та

«мовлення», тобто мовлення, яке реалізується однією людиною [64]. А. Курова, в свою чергу, характеризує монолог як значний за обсягом відрізок мовлення, що складається зі змістовно та структурно пов'язаних між собою висловлювань, які мають смислову завершеність, певну композиційну форму та не передбачають зустрічної репліки [27, с. 12].

На думку Я. Сахно, монолог – це форма мовленнєвої діяльності активного характеру, яка розрахована на опосередковане й пасивне сприйняття [48, с. 212]. Л. Кардаш вважає, що монолог – це «форма мовлення, яка утворена в результаті активної мовленнєвої діяльності, розрахована на пасивне й опосередковане сприйняття і практично не пов'язана з відповідною промовою співрозмовника ні в змістовному, ні в структурному відношенні» [20, с. 56].

Л. Кайдалова визначає монолог видом усного мовлення, який характеризується безпосередньою спрямованістю на співрозмовника чи декількох адресантів та виражається у висловлюванні однієї особи [17, с. 62]. Т. Федорова, у свою чергу, указує, що монолог є усним або письмовим розгорнутим мовленням однієї особи, яке має за мету отримати словесну реакцію та адресоване одному чи декільком адресантам [61]. J. Caird дотримується думки, що монолог є промовою однієї людини, яка спрямована на себе, іншу людину чи різного розміру аудиторію [63]. Тож можемо зробити висновок, що монолог є видом усного мовлення, який забезпечується однією особою та спрямований на одного або декількох адресантів, розрахований на їх пасивне та опосередковане сприйняття.

Монолог як форма мовлення має окремі види, ознаки та функції. Пропонуємо звернути на них окрему увагу. У зв'язку з цим Л. Кардаш наголошує, що монолог – це вербальна форма, яка не може відобразитися у стислій формі, тому він не може бути занадто коротким. Монолог є промовою, яка будується як висловлення власної позиції, ідей чи думок [20, с. 57].

Т. Токарева пропонує таку класифікацію монологів:

- за змістом мовленнєвої діяльності (опис, повідомлення, розповідь).

- за ступенем самостійності (передача вивченого напам'ять, переказ, власне висловлювання).
- за ступенем підготовленості мовлення (підготовлений, частково підготовлений, непідготовлений) [60, с. 149].

Доцільним вважаємо розгляд класифікації монологів, яку пропонує З. Карпенко. З огляду на мету висловлювання виділяються такі види монологів, як: монолог-міркування і монолог-повідомлення, монолог переконуючого забарвлення, примітивна форма ораторського мовлення - монолог ліричний, мовленнєва форма виявлення переживань і емоцій - монолог драматичний – складний вид мови, в якій мовлення слів є лише акомпанементом іншим системам психічного виявлення» [21, с. 94].

Ф. Бацевич виділяє такі типи монологу, як:

- 1) розповідь;
- 2) опис;
- 3) міркування [1, с. 112].

К. Костюченко стверджує, що монолог може бути ситуативним (характеризується спонтанним висловлюванням) та наочно-ситуативним (монолог у серіалі, телебаченні тощо) [24]. С. Луців, у свою чергу, звертає увагу, що монолог може мати усну або письмову форму. Перша форма спрямована на адресантів-слухачів. Письмовий монолог створюється для адресантів-читачів. Також С. Луців повідомляє про наявність такого виду монологу, як внутрішній. Він характеризується розмовою, яка спрямована власне на свою особистість та відтворюється у таких варіантах, як: подумки або вголос [30, с. 373]. Л. Пікулицька виділяє наступні види монологу: внутрішній; навіювальний; драматичний; ліричний; розповідний (повідомлювальний) [39].

Усні зв'язні монологічні висловлювання можуть виражатися в окремих мовленнєвих формах. Так, А. Курова виокремлює наступні:

- 1) усне оповідання (передача в описовій формі окремих фактів та подій);
- 2) доповідь (повідомлення продуманого характеру з окремого питання);
- 3) розповідь (монолог за окремою подією);

- 4) лекція (форма передачі знань наукового характеру);
- 5) виступ на окремих заходах (переконання чи роздуми на окрему тему) [27, с. 41].

У той же час треба зазначити, що незважаючи на важливість діалогу та комунікації в житті людини, неправильним є не звертати увагу на роль монологу та монологічного мовлення у ньому. На нашу думку, монолог та монологічне мовлення має творче підґрунтя, а не лише забезпечує комунікацію. Зважаючи на вищезазначене, під монологічним усним зв'язним висловлюванням розуміємо продукт і результат усної мовленнєвої діяльності, що характеризується змістовністю, смисловою розгорнутістю, забезпечує людське спілкування й розуміння за допомогою озвучування та передбачає використання вербальних і невербальних засобів для його підсилювання. На наш погляд, розвиток зв'язного мовлення у дітей є одним із пріоритетних завдань, бо воно забезпечує якість комунікації, зумовлює самовираження особистості.

1.2. Лінгводидактичні підходи до формування вміння в молодших школярів будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови

Правильно висловлювати свою думку є однією з ключових компетентностей сучасної людини. Активне формування вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання починається у початковій школі. Проте формування вміння в молодших школярів будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови має певні особливості. Тож розглянемо детальніше наявні лінгводидактичні підходи до виконання окресленого завдання.

Щодо вміння будувати усні монологічні висловлювання К. Костюченко характеризує їх як здатність чітко та повно висловлювати свої думки у монологічній формі. Вчений виокремлює наступні ознаки зазначеної здатності:

- 1) логічність і зв'язність викладу думок;
- 2) комунікативне, мотивоване і творче користування мовними засобами;
- 3) правильність мовлення на комунікативно достатньому рівні [24].

С. Луців вказує, що вміння будувати усні зв'язні монологічні висловлювання передбачає вміння чітко, за окремою структурою будувати текст, при цьому використовуючи різноманітні мовні засоби у вигляді граматичних конструкцій, лексичних одиниць, зв'язкових слів тощо. Окрім цього за допомогою зазначеного вміння, людина має змогу передавати інформацію, висловлювати свої думки, почуття, переконання та ідеї [30, с. 374].

Л. Варзацька відмічає, що формування зазначеного вміння спонукає й до виконання таких завдань, як:

- 1) розвиток словника;
- 2) формування граматичної будови мовлення;
- 3) розвиток її звукової культури [7, с. 67].

Тобто, можна казати про розвивальну функцію формування вміння будувати усні, монологічні висловлювання, що, на наш погляд, є дуже важливим.

Т. Окуневич наголошує, що вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання становить мовленнєву компетентність сучасного школяра, яка є вмінням адекватно й доречно практично користуватися мовленням в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо) та використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності мовлення [37, с. 143].

Л. Рускуліс доповнює, що мовленнєва компетентність кожної особистості виявляється у виробленні умінь користуватися усною та писемною літературною мовою, багатством її виражальних засобів залежно від мети висловлювань і сфери суспільного життя [47, с. 15]. Погоджуємося з науковцями щодо важливості формування в учнів вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання. Вважаємо це вміння фундаментальним для продуктивного суспільного життя особистості.

С. Дубовик підкреслює, що «формування вміння висловлювати свої думки у монологічному мовленні у молодших школярів є пріоритетним завданням, бо володіючи добре розвиненим зв'язним монологічним мовленням, учень може давати розгорнуті відповіді на складні питання, послідовно і повно, аргументовано і логічно викладати свої власні судження, переказувати зміст текстів творів художньої літератури і усної народної творчості» [14, с. 574]. Ми погоджуємося з цією думкою та впевнені, що у початковій ланці школи важливо займатися цим питанням. Завдання середньої та старшої школи з кожним роком ускладнюються, але в цьому допомагає фундамент, який закладений в дитині в початковій школі.

На основі аналізу фахової літератури ми дійшли висновку, що вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання – це вміння вільно та якісно висловлювати свої думки у монологічному мовленні. Зазначене вміння є дуже важливим, тому доцільно розглянути наявні шляхи його формування.

А. Каніщенко стверджує, що для розвитку монологічного мовлення у дітей молодшого шкільного віку вчителю необхідно сформувати в них такі мовленнєві уміння:

- 1) визначення об'єкта мовлення;
- 2) визначення послідовності в описі;
- 3) виокремлення головної теми;
- 4) дотримання структури в оповіданні [18, с. 76].

Окрім цього С. Дубовик відмічає, що для розвитку монологічного мовлення молодших школярів вчителю потрібно розвивати увагу дітей, вміння аналізувати, помічати деталі, розширювати їх кругозір [14, с. 575]. Таким чином, ми помітили, що роль учителя в процесі формування монологічного мовлення є керівною. Вчителям потрібно формувати в учнів необхідні мовленнєві навички, добирати оптимальні методи та засоби для виконання зазначеного завдання.

Треба зазначити, що розвиток монологічного мовлення в початковій школі визначений як одне із головних завдань в навчальних програмах. Розглянемо їх детальніше.

У типовій освітній програмі для 1-2 класів, яка була розроблена під керівництвом О. Савченко, зазначається, що вже у 1 класі дитина має створювати усні монологічні висловлювання. Мова йде про усні перекази з використанням ілюстрацій, плану, опорних слів та словосполучень. Також дитина наприкінці 1 класу повинна сама створювати власні монологічні висловлювання за ілюстраціями, спостереженням тощо [55].

У типовій освітній програмі з української мови для 1-2 класів, розробленій авторським колективом під керівництвом Р. Шияна, є окрема змістова лінія, яка спрямована на всебічний розвиток мовлення дитини – «Досліджуємо мовлення». У ній вказується, що дитина в 1-2 класі вже повинна опанувати розповідь та опис як види монологічного мовлення, вміти створювати невеличке есе [57].

За типовою освітньою програмою для 3-4 класів, яка була розроблена під керівництвом О. Савченко, робота над розумінням монологічного мовлення продовжується. У 3 класі дитина повинна висловлювати власні думки з приводу почутого, аргументувати їх, спираючись на власний досвід [56].

Типова освітня програма О. Шияна для 3-4 класу також має змістову освітню лінію «Досліджуємо мовлення», яка передбачає всебічний мовленнєвий розвиток молодших школярів. У цих класах дитина має навчитися виражати свої думки в монологічному мовленні, використовуючи при цьому інтонаційне забарвлення [58].

Треба відмітити, що типові освітні програми для учнів початкової школи побудовані, враховуючи вікові та психологічні особливості дітей, на основі принципу наступності та перспективності: з кожним роком завдання з формування монологічного мовлення молодших школярів ускладнюються.

Т. Федорова стверджує, що процес формування в учнів вміння будувати усні монологічні зв'язні висловлювання починається вже з 1 класу та передбачає опанування здатності до переказу тексту. Для першокласників у процесі переказу важливо ставити допоміжні питання, відповіді на які зможуть розкрити зміст окремої частини тексту. Складання усних монологічних зв'язних висловлювань повинно відрізнятися своїм комунікативним характером. Це

можуть бути оголошення, вітання, запрошення тощо. Оптимальними завданнями для формування в учнів вміння будувати усні монологічні зв'язні висловлювання Т. Федорова вважає складання коротких переказів текстів (дослідний, стислий чи вибірковий) розповідного й описового типів, епізодів прослуханих чи прочитаних казок, оповідань (за поданим планом) [61].

А. Струк доповнює, що в процесі формування вміння будувати усні монологічні зв'язні висловлювання у початкових класах діти виконують різноманітні завдання та використовують різні допоміжні засоби. З учнями першого класу доцільно використовувати такі допоміжні засоби під час виконання такого завдання:

- 1) сюжетні картинки;
- 2) ілюстрації;
- 3) серії картинок.

На думку А. Струк, ефективним є такий прийом роботи з текстом, як зміна початку та кінцівки тексту. Такий прийом допоможе першокласникам розкрити свій творчий потенціал та розвивати монологічне мовлення. Щодо учнів другого класу, можна спонукати дітей до здійснення усного переказу прослуханого чи прочитаного тексту. У процесі переказу, доцільно використовувати різноманітні наочні допоміжні засоби. Наприклад, у вигляді малюнків, які можуть стати опорою для дітей у процесі побудови власних монологічних зв'язних висловлювань. До завдань розвитку монологічного мовлення учнів другого класу можна віднести й роботу з творчим переказом. Для цього можна запропонувати дітям завдання на повторення зразків короткого висловлювання (4-5 речень) із внесенням в них певних змін. Учні другого та третього класу повинні вміти будувати усні твори-описи, міркування (6-7 речень) з опорою на серію малюнків, колективно складений план, опорні слова і словосполучення. Досить важливим при цьому є вміння складати план твору. У четвертому класі завдання з розвитку монологічного мовлення ототожнюються із завданнями другого та третього класу, однак вони дещо ускладнюються. Для роботи над усним переказом важливо добирати тексти художнього і наукового стилів (70-90

слів). В той же час, учням вже не надається опорний, допоміжний матеріал для складання усних монологічних зв'язних висловлювань [52, с. 765]. Можемо додати, що у четвертому класі важливо спонукати учнів до висловлювання рефлексії, своєї думки щодо окремих ситуацій, текстів тощо. Окрім розвитку монологічного мовлення, таке завдання буде розвивати їх критичне мислення, вміння висловлювати свою позицію та думку.

К. Пономарьова наголошує на важливості використання допоміжних матеріалів під час розвитку монологічного мовлення учнів початкових класів. Мова йде про такі наочні та словесні дидактичні матеріали, як:

- 1) ілюстрації;
- 2) серії малюнків;
- 3) запитання;
- 4) опорні слова та словосполучення;
- 5) сюжетні малюнки;
- 6) комікси;
- 7) початок або кінцівку тексту [41, с. 52].

Н. Попович зазначає, що сучасна методика розвитку вмінь будувати усні монологічне зв'язні висловлювання молодших школярів передбачає переказ готових текстів та побудову власних висловлювань, опорою для яких є прочитані та прослухані твори, відеоматеріали та випадки із повсякденного життя дітей. На думку науковця, побудувати якісний монолог молодшим школярам допоможе складання його плану, підготовка окремих фрагментів монологу та відпрацювання його внутрішніх зв'язків побудови тощо. Н. Попович підкреслює, що у цьому процесі вчитель виконує роль керівника, який повинен слідкувати, щоб створений текст або усне зв'язне монологічне висловлювання учня відповідали таким вимогам як:

- 1) тематична цілісність;
- 2) зв'язність;
- 3) повнота розкриття визначеної теми;
- 4) чітке вираження головної думки;

- 5) послідовність;
- 6) правильне використання міжфразового зв'язку;
- 7) наявність структурних компонентів;
- 8) завершеність викладу [43, с. 38].

На нашу думку, вищезазначені вимоги до побудови усного монологічного зв'язного висловлювання є дуже важливими. Відсутність виконання окремої вимоги може викликати деструктивні наслідки для змісту висловлювання.

На важливу роль вчителя в процесі формування у молодших школярів вміння будувати усні монологічні зв'язні висловлювання на уроках української мови вказує й К. Пономарьова. Науковиця виділяє такі критерії висловлювання учнів, на які повинен звертати увагу вчитель:

- 1) логіка та послідовність думки;
- 2) правильність побудови речень;
- 3) сполучуваність слів;
- 4) дотримання орфоепічних норм української літературної мови;
- 5) мовне оформлення усного монологічного зв'язного висловлювання.

У той же час, К. Пономарьова підкреслює, що під час контролю побудови усного зв'язного монологічного висловлювання молодшого школяра, вчитель повинен виправляти помилки коректно та доречно, не заважаючи школяру продовжувати логічне висловлювання своїх думок [42, с. 41]. Разом з тим К. Пономарьова стверджує, що на вміння будувати усні монологічні зв'язні висловлювання позитивно впливають переказ текстів, складання власних розповідей, описів та найпростіші міркування учнів. Усі зазначені завдання бажано пов'язувати із власним життям учнів, їх емоціями та вподобаннями [41].

З цією думкою погоджується й С. Луців, яка доповнює, що сформованість вміння учнів початкових класів будувати власні монологічні зв'язні висловлювання зумовлена опануванням таких вмінь, як: будувати змістовні, точні та виразні описи, розкривати характеристики предметів, явищ, процесів тощо. Це є основою для продуктивного розвитку їх монологічного мовлення та

фундаментом для побудови власних усних монологічних зв'язних висловлювань [30, с. 274].

М. Ващуленко називає такі ефективні методи та засоби формування вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання в початкових класах:

- 1) опис предметів;
- 2) розповідь за сюжетними картинками;
- 3) опис за сюжетною картиною;
- 4) ігри;
- 5) конкретні приклади та власний приклад вчителя;
- 6) переказ казки [10, с. 123].

В. Пруняк переконаний, що сучасний учитель української мови в початковій школі повинен розвивати мовлення учнів не як недиференційований суцільний потік (монолог), а дотримуватися розвитку в його конкретних функціонально-сміслових типах і мовностилістичних варіантах, що відповідає функціонально-смісловому підході до методики розвитку усного монологічного мовлення. Зазначений підхід дозволяє дітям доцільно використовувати різноманітні мовні засоби у своєму мовленні, засвоювати правила функціонування лексико-граматичних явищ та контролювати якість та послідовність свого висловлювання [45, с. 97].

Сучасні тенденції у шкільній освіті зумовлюють використання інноваційних підходів до розвитку монологічного мовлення учнів початкової школи. Так, на думку С. Помирчі, у процесі формування вміння в молодших школярів будувати власні усні монологічні зв'язні висловлювання доцільно використовувати такий інноваційний метод, як сторітелінг. Зазначений метод відповідає віковим та психологічним особливостям дітей молодшого шкільного віку. С. Помирча характеризує сторітелінг як педагогічну техніку, яка ґрунтується на використанні історій із визначеною структурою та героями з метою вирішення педагогічних завдань навчання, наставництва, розвитку та мотивації. До засобів сторітелінгу, які спрямовані на розвиток монологічного мовлення, відносяться:

- 1) складання розповіді за сюжетною картиною;
- 2) складання оповідань про випадок із власного життя учнів за малюнками;
- 3) складання розповіді за допомогою послідовно прикріплених ілюстрацій до епізодів казки, силуетного зображення героїв казки.

С. Помирча переконана, що сторітелінг є не тільки дієвим методом формування вміння будувати усні монологічні зв'язні висловлювання у молодших школярів, але й є дуже цікавим для них, що буде підвищувати пізнавальну активність та навчальну мотивацію до виконання цього завдання [40, с. 667].

Погоджуємося із думкою С. Помирчі щодо використання сторітелінгу в процесі розвитку монологічного мовлення учнів початкової школи. Метод відрізняється інноваційністю, є можливість використання змісту казок та казкових героїв, що є оптимальним та цікавим для дітей зазначеного вікового періоду.

Отже, вміння будувати усні зв'язні монологічні висловлювання у початковій школі є елементарним вмінням, розвиток якого спрямовує учнів надалі набути вміння будувати вже серйозні монологи, які будуть відрізнятися більш складною структурою та більш глибоким змістом. У молодшому шкільному віці формування вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання є одним із пріоритетних завдань початкової школи. На це вказує й зміст чинних освітніх програм, й дослідження науковців. У процесі виконання цього завдання доцільно використовувати наочний матеріал, казки, сюжетні картинки, ігри, опис предметів, власний приклад вчителя тощо.

1.3. Інтеграція як засіб формування вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання в учнів початкової школи на уроках української мови

Сучасний розвиток суспільства зумовлює знаходження нових, інноваційних засобів навчання. Одним із таких засобів є інтеграція на уроках. Використання інтегрованого підходу передбачається й на сучасних уроках української мови в початкових класах. Розглянемо детальніше потенціал інтеграції в процесі формування вміння будувати усні монологічні зв'язні висловлювання в учнів початкової школи на уроках української мови.

По-перше, доцільним вважаємо ознайомлення із сутністю поняття «інтеграція» та її специфічними рисами в освітньому просторі.

Так, у широкому сенсі інтеграція – це «процес взаємодії, об'єднання, взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозближення, відновлення єдності двох або більше систем, результатом якого є утворення нової цілісної системи, яка набуває нових властивостей та взаємозв'язків між оновленими елементами системи» [16].

Н. Пальонко зазначає, що інтеграція в освітньому процесі представлена інтегрованими уроками. Це уроки, які мають змогу поєднувати знання з різних предметів [38, с. 16].

Дотримуємося думки І. Налізко, що інтегрований урок є уроком, який розкриває загальні закономірності, закони, ідеї, теорії, які відображені у різних наукових дисциплінах [35].

В. Голошівець стверджує, що «міжпредметна інтеграція є включенням в урок запитань і завдань за матеріалом інших предметів. Це можуть бути окремі моменти уроків, які мають за мету сприяти підвищенню якості засвоєння матеріалу, у процесі повторення теми іншого предмету» [13, с. 32].

Т. Сокаль та Д. Фоменко, у свою чергу, виокремлюють такі види інтеграції в освітньому просторі:

- 1) інтеграція всього змісту освіти;
- 2) інтеграція окремих блоків дисциплін (гуманітарні, природничі, математичні спеціальності тощо);
- 3) інтеграція окремих частин окремих дисциплін;
- 4) інтеграція елементів знань з окремих тем, частин [49, с. 542].

На наш погляд, інтегровані уроки в сучасній школі вже не становлять інноваційність в освітньому процесі. Ще нещодавно групування двох видів уроків було чимось нездійсненим, фантастичним. А зараз це реалії Нової української школи, які надають ефективність навчальному процесу.

Н. Пальонко повідомляє, що інтегровані уроки мають велику кількість переваг. Вони мають за мету:

- 1) підвищити навчальну мотивацію;
- 2) сформувати пізнавальний інтерес учнів;
- 3) сприяти мовленнєвому розвитку;
- 4) сформувати вміння учнів порівнювати, узагальнювати, робити висновки;
- 5) знімати перенапруження;
- 6) сформувати та врахувати досвід школяра;
- 7) урізноманітнити методи та прийоми роботи;
- 8) розвивати учня всебічно [38, с. 17].

Як ми бачимо, інтегровані уроки мають велику кількість переваг. Вони зумовлюють розвиток дитини, підвищують рівень її пізнавальної активності та навчальної мотивації на уроці.

Загалом, Н. Пальонко виділяє такі функції інтегрованих уроків:

1. Методична функція – дозволяє сформувати в учнів сучасні уявлення про дисципліни.
2. Освітня функція – має за мету сформувати системність, пов'язати окремі частини як систему.
3. Розвивальна функція – дозволяє сформувати пізнавальну активність, подолати інертність мислення, розширити кругозір.
4. Виховна функція – має змогу відбивати політехнічну спрямованість.
5. Конструктивна функція – вдосконалює зміст навчального матеріалу [38, с. 17].

Ми можемо побачити, що інтеграція на уроках у школі виконує багато функцій – організаційних, розвивальних та методичних. На наш погляд, вчитель-

професіонал може створити такий урок з наявністю високої ефективності та продуктивності в освітньому процесі.

Л. Єфімова наголошує, що інтеграція можлива лише за певних умов. Мова йде про:

- 1) спорідненість наук відповідних інтегрованим навчальним предметам;
- 2) збіг або близькості об'єкта вивчення;
- 3) наявність загальних методів і теоретичних концепцій побудови [15, с. 7].

Тобто, для організації інтегрованого уроку вчителю слід урахувати певні педагогічні умови.

Т. Сокаль та Д. Фоменко зазначають, що під час інтеграції навчальних предметів наявні такі специфічні риси:

- 1) взаємодіють окремі навчальні дисципліни чи їх знання;
- 2) наявність кількісних, якісних та логіко-змістовних перетворень взаємодіючих елементів навчальних дисциплін.
- 3) структурується навчальна діяльність на основі цілісного, взаємопов'язаного вивчення її складових частин [49, с. 561].

Досить часто інтеграція використовується на уроках української мови. Розглянемо особливості її використання на зазначеному уроці більш детальноше.

І. Кучеренко вважає, що найчастіше інтеграція відбувається між уроками української мови та читання. Це пояснюється тим, що ці предмети тісно пов'язані та їх викладає один учитель [28, с. 44]. З цим погоджується й Л. Борисова, яка вказує, що найбільша інтеграція уроку української мови доцільна з уроком читання [4, с. 54].

Ми також погоджуємося з думками цих науковців і наголошуємо на доцільності інтеграції уроків української мови та читання. Це є зручним, бо викладає ці предмети один вчитель і вони досить тісно пов'язані.

Однак при цьому Л. Борисова зазначає, що можлива інтеграція уроку української мови з такими предметами, як:

- 1) Я досліджую світ;
- 2) образотворче мистецтво;

3) музичне мистецтво.

На думку Л. Борисової, така інтеграція зумовлює естетичний розвиток учнів, розвиток граматичної та звукової сторони мовлення, відбувається моральне та екологічне виховання. Також відмічається розвиток активного словника молодшого школяра щодо тем дисциплін [4, с. 54].

С. Яцина також пропонує у початкових класах проводити інтегровані уроки української мови з такими дисциплінами, як: «Я досліджую світ», «Образотворче мистецтво», «Музичне мистецтво» [62, с. 157]. Вбачає доцільність в інтеграції уроків української мови, образотворчого мистецтва та інтегрованого курсу «Я досліджую світ» й С. Гірняк. Науковець наголошує, що у навчальних програмах зазначених дисциплін можна знайти велику кількість тем, які можна інтегрувати між собою. Такі уроки зможуть зацікавити молодших школярів, урізноманітнити навчальний процес та розкрити творчий потенціал учнів [12, с. 263].

Г. Білавич вважає, що для молодших школярів оптимальним є здійснення інтеграції таких уроків, як: «Українська мова» та «Я досліджую світ». Останній курс вже має інтегрований характер, тому його зміст може зручно підлаштовуватися до змісту інших навчальних дисциплін, зокрема, української мови. У той же час науковець вважає, що зміст інтегрованого курсу «Я досліджую світ» дозволяє виконувати різноманітні завдання з розвитку мовлення молодших школярів [2, с. 44].

Т. Суржук також виокремлює ефективність інтеграції української мови, читання та образотворчого і музичного мистецтва. Науковець підкреслює доцільність використання на інтегрованих уроках української мови та мистецтва:

- 1) музичних творів;
- 2) творів живопису;
- 3) ілюстрацій;
- 4) малюнків з метою передбачення змісту твору;
- 5) пояснення значень слів;

б) визначення подібності художнього образу чи описаної картини в уяві дітей і художника [53]. Все це допоможе сформувати у дитини вміння будувати усні зв'язні монологічні висловлювання.

На нашу думку, доцільно інтегрувати урок української мови з мистецькими уроками (образотворче та музичне мистецтво). Це пояснюється тим, що українська мова – мелодійна, гарна та спонукає до мистецтва. На цих уроках можна використовувати усну народну творчість, яка має великий розвивальний ефект, патріотичні пісні, які будуть розвивати мовлення дітей.

Більш детально звернемо увагу на потенціал інтегрованих уроків української мови в початковій школі в процесі формуванні усних монологічних зв'язних висловлювань учнів.

О. Ткачук вважає, що інтегрований підхід до викладання української мови в початкових класах позитивно позначається на результативності формування в школярів мовних і мовленнєвих навичок молодших школярів. На думку науковиці, великим потенціалом відрізняється інтеграція уроку української мови та літератури. Так, задля формування в учнів початкових класів вміння будувати усні монологічні зв'язні висловлювання можна запропонувати молодшим школярам висловити свою думку щодо прочитаного твору з української літератури чи скласти усний твір про окремого літературного героя твору. Таке завдання буде мати експресивний характер та буде спонукати школяра до самостійного монологічного мовлення [59, с. 543].

В. Кравчук переконаний, що інтеграція уроків української мови та читання має змогу покращити рівень розвитку усного монологічного мовлення молодших школярів. Це може відбуватися в процесі переказу, відтворення окремих творів за опорними словами чи реченнями, виключення речень з тексту за певними ознаками, відтворення тексту за причинно-наслідковими зв'язками, відтворення тексту-міркування за змістом тощо [25].

На думку Л. Борисової, розвиток монологічного мовлення дітей молодшого шкільного віку може відбуватися під час інтеграції уроків

української мови та образотворчого мистецтва. Учня можна запропонувати скласти опис свого малюнку за окремою темою [5, с. 54].

Г. Білавич впевнений, що інтеграція уроків української мови та «Я досліджую світ» в початкових класах є розумним рішенням вчителя. Вивчення природи, навколишнього світу та довкілля може спонукати молодшого школяра до усних монологічних зв'язних висловлювань. Наприклад, можна запропонувати молодшому школяру скласти усну доповідь про життя окремої тварини, висловити свою думку про найбільш комфортний материк на планеті Земля тощо [2, с. 45].

На думку Л. Варзацької, формування в учнів початкових класів уміння будувати усні монологічні зв'язні висловлювання на інтегрованих уроках рідної мови та мовлення є природним. Науковиця виділяє три етапи зазначеного інтегрованого уроку, який буде мати за мету розвиток монологічного мовлення школярів. Це:

- 1) формування задуму тексту (висловлювання);
  - 2) безпосереднє створення тексту (висловлювання);
  - 3) виразне читання (відтворення) складеного тексту (висловлювання)
- [8, с. 24].

Ми, в свою чергу, переконані у значному потенціалі інтеграції в сучасній школі, зокрема й на уроках української мови. Одним із завдань таких уроків буде формування в молодших школярів уміння будувати усні монологічні зв'язні висловлювання.

Отже, використання інтеграції на уроках у сучасній школі є поширеним явищем. Це пояснюється тим, що інтегрований урок має змогу підвищити пізнавальний інтерес учнів, мотивацію до навчання, розвиває мовлення, формує окремі навички та дозволяє учням отримувати та використовувати власний досвід. Використання інтеграції на уроках української мови в початкових класів має змогу розвивати мовлення учнів, зокрема формувати в них вміння будувати усні монологічні зв'язні висловлювання. Уроки української мови найчастіше інтегрують з такими предметами, як: «Мистецтво» та «Я досліджую світ».

Висновки до розділу 1

Нами була визначена сутність вміння будувати усні зв'язні монологічні висловлювання, зокрема через тлумачення таких ключових понять дослідження, як: «зв'язне мовлення», «усне зв'язне мовлення», «монологічне мовлення», «монолог», «вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання». Зв'язне мовлення – це смислове розгорнуте висловлювання, яке забезпечує людське спілкування та розуміння. Під усним зв'язним мовленням доцільно розуміти зв'язне, розгорнуте мовлення, яке забезпечується, за допомогою озвучування та передбачає використання вербальних та невербальних засобів для його підсилювання. Монологічне мовлення є зв'язним, безперервним висловлюванням особистості, яке має за мету здійснити окремий вплив на адресанта (адресантів). Монолог, в свою чергу, є видом усного мовлення, яке забезпечується однією особою та який спрямований на одного або декількох адресантів та розрахований на їх пасивне та опосередковане сприйняття. Усні монологічні зв'язні висловлювання – це здатність чітко та повно висловлювати свої думки у монологічній формі. На основі цього ми дійшли висновку, що вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання – це вміння вільно та якісно висловлювати свої думки у монологічному мовленні.

Молодший шкільний вік є сенситивним для формування усних монологічних зв'язних висловлень, тому саме у початковій школі активно виконується це завдання на уроках української мови. Методика та зміст виконання цього завдання прописані у чинних освітніх програмах. Починається формування зазначеного вміння у першому класі та відбувається протягом всього навчання в початковій школі. У процесі формування в учнів вміння будувати усні зв'язні монологічні висловлювання доцільно використовувати допоміжний словесний та наочний матеріал, казки, сюжетні картинки, ігри, опис предметів, комікси, метод сторітеллінгу тощо.

Інтеграція – це процес взаємодії, об'єднання, взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозближення, відновлення єдності двох або більше

систем, результатом якого є утворення нової цілісної системи, яка набуває нових властивостей та взаємозв'язків між оновленими елементами системи. Інтеграція в освітньому процесі представлена інтегрованими уроками, які мають змогу поєднувати знання з різних предметів. Інтегрований урок має змогу підвищити пізнавальний інтерес учнів, мотивацію до навчання, розвиває мовлення, формує окремі навички та дозволяє учням отримувати та використовувати власний досвід. Уроки української мови найчастіше інтегрують з такими предметами, як: читання, образотворче мистецтво, Я досліджую світ. Використання інтеграції на уроках української мови в початкових класів має змогу розвивати мовлення учнів, зокрема формувати в них вміння будувати усні монологічні зв'язні висловлювання.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ВМІННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ БУДУВАТИ МОНОЛОГІЧНІ УСНІ ЗВ'ЯЗНІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРАЦІЇ

2.1. Стан досліджуваної проблеми у практиці шкільного навчання

Для визначення стану досліджуваної проблеми у практиці шкільного навчання нами було проведено опитування вчителів щодо використання засобів інтеграції на уроках української мови в початкових класах для формування вміння будувати усні зв'язні монологічні висловлювання та досліджений стан розвитку монологічного зв'язного мовлення в учнів двох 2 класів.

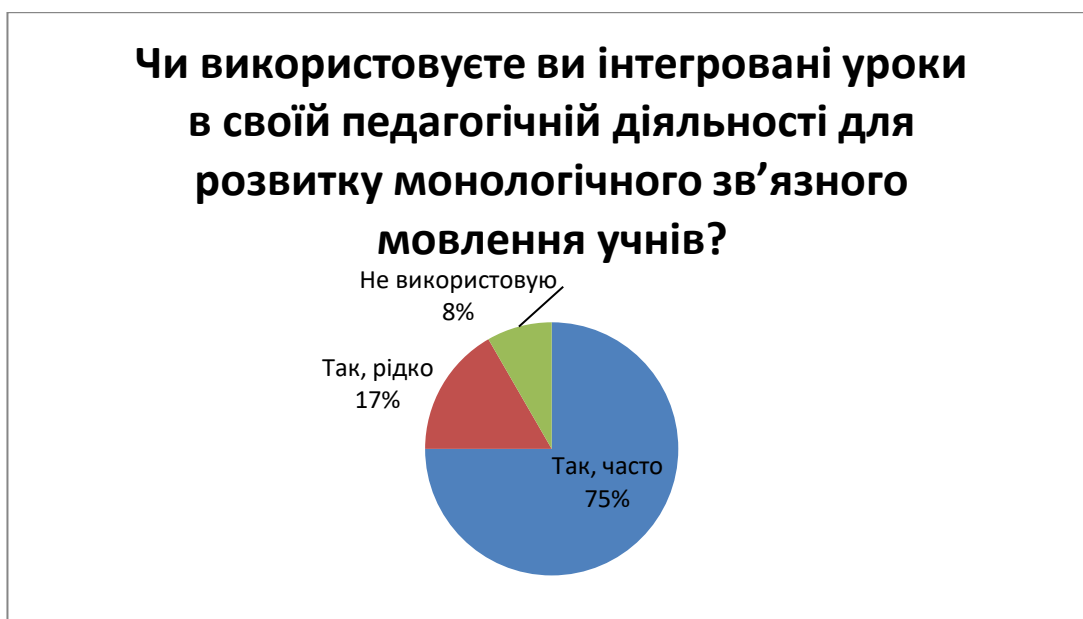
Дослідження проводилося на базі КГ № 110 у м. Кривий Ріг в очній формі. По-перше, було проведено опитування вчителів початкових класів щодо впровадження інтегрованих уроків в освітній процес учнів початкової школи задля формування в них вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання. В опитуванні взяли участь 12 вчителів початкової школи КГ № 110. Опитувальник містив наступні 3 питання:

1. Чи використовуєте ви інтегровані уроки у своїй педагогічній діяльності для розвитку монологічного зв'язного мовлення учнів?

2. З яким навчальним предметом ви найчастіше інтегруєте урок української мови для розвитку монологічного зв'язного мовлення учнів?

3. Як учні реагують на інтегровані уроки з української мови?

Отже, звернемо увагу на відповіді педагогів на перше питання опитувальника (Чи використовуєте ви інтегровані уроки у своїй педагогічній діяльності для розвитку монологічного зв'язного мовлення учнів). Для аналізу результатів, використаємо діаграму (рис. 2.1).

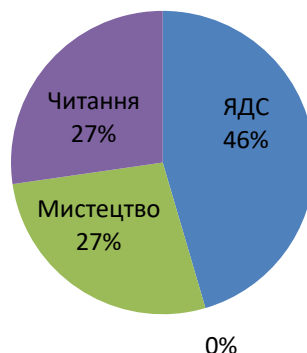

Рис. 2.1. Тенденція використання інтегрованих уроків з української мови для розвитку зв'язного монологічного мовлення учнів початкових класів

За рис. 2.1. можемо побачити, що 75% опитуваних вчителів початкових класів часто використовують інтегровані уроки з української мови для розвитку зв'язного монологічного мовлення учнів. 17% використовують зазначені уроки рідко для виконання окресленого завдання (17%). 8% досліджуваних вчителів не використовують інтегровані уроки з української мови для розвитку зв'язного монологічного мовлення учнів початкових класів у своїй педагогічній діяльності. Таким чином, можемо зробити висновок, що тенденція використання інтегрованих уроків з української мови для розвитку зв'язного монологічного мовлення учнів початкових класів серед вчителів КГ № 110 є досить високою.

Перейдемо до розгляду відповідей вчителів початкової школи КГ № 110 на питання «З яким навчальним предметом, ви найчастіше інтегруєте урок української мови для розвитку монологічного зв'язного мовлення учнів». Візуалізуємо отримані відповіді за допомогою діаграми (рис. 2.2).

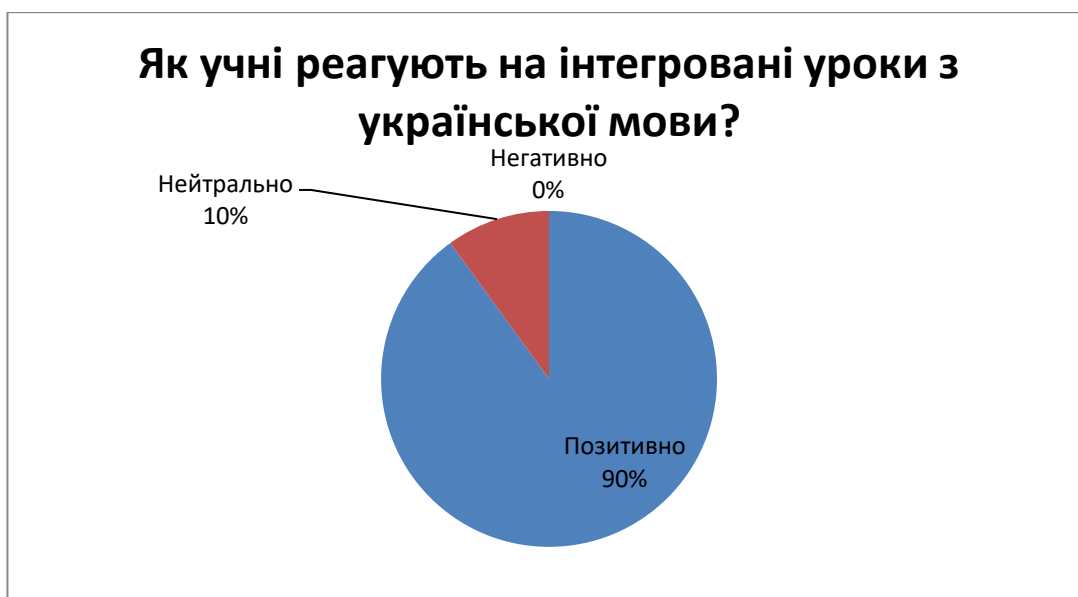
З яким навчальним предметом, ви найчастіше інтегруєте урок української мови для розвитку монологічного зв'язного мовлення учнів?

Рис. 2.2. Інтеграція уроку з української мови з іншими навчальними предметами з метою розвитку монологічного зв'язного мовлення учнів

Згідно з рис. 2.2. можемо спостерігати, що вчителі початкових класів КГ № 110 задля розвитку монологічного зв'язного мовлення учнів використовують інтеграцію навчальних предметів «Українська мова» та «Я досліджую світ» (46%). Однакова тенденція відмічається до використання інтеграції уроку української мови з предметом «Мистецтво» (27%) та Читання (27%). Таким чином, бачимо, що вчителі початкової школи КГ № 110 найчастіше використовують інтеграцію уроків української мови та інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Розглянемо результати педагогів КГ № 110 за останнім питанням опитувальника «Як учні реагують на інтегровані уроки з української мови?». Наочно подамо результати, використовуючи діаграму (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Рефлексія учнів початкових класів щодо інтегрованих уроків з української мови (за відповідями вчителів початкових класів)

За рис. 2.3. можемо побачити, що, за результатами спостереження вчителів початкових класів КГ № 110, 90% їх учні позитивно реагують на інтегровані уроки з української мови. Нейтральну реакцію мають 10% школярів. Тенденція до негативного ставлення учнів до інтегрованих уроків з української мови, за результатами спостереження вчителів, відсутня (0%). Таким чином, можемо зробити висновок, що, за результатами спостереження вчителів, в учнів початкових класів переважає позитивна рефлексія щодо інтегрованих уроків з української мови (90%).

Другим завданням для визначення стану досліджуваної проблеми у практиці шкільного навчання стала діагностика учнів 2-А (експериментальна група) та 2-Б (контрольна група) класу щодо сформованості в них вміння будуватися монологічні зв'язні висловлювання. Загалом у дослідженні взяли участь 40 учнів 2 класу (по 20 учнів у кожному класі). Для виконання мети дослідження, а саме визначення стану розвитку монологічного зв'язного мовлення в учнів 2 класу, ми використали 2 стандартизовані діагностичні методики: «Володіння зв'язним монологічним мовленням» (С. Максименко) та

«Діагностика рівнів засвоєння зв'язного монологічного мовлення» (С. Максименко). Розглянемо зазначені методики детальніше.

1. Методика «Володіння зв'язним монологічним мовленням» (С. Максименко)

Мета: дізнатися про стан розвитку зв'язного монологічного мовлення.

Інструкція: «Розглянь цю картинку і розкажи про те, що ти бачиш».

Стимульний матеріал: картинка «Зимові забави» (див. додаток А).

Обробка та інтерпретація результатів.

Два чи декілька слів щодо картинки, які не зв'язані один з одним – низький рівень.

П'ять-шість коротких речень описового характеру щодо реальних подій на картинці – середній рівень.

Сім-вісім розгорнутих речень з деталями, які не стосуються сюжету – достатній рівень.

Велика та зв'язна розповідь за картинкою, яка містить відомості про власний досвід дитини – високий рівень [32, с. 30].

2. Методика «Діагностика рівнів засвоєння зв'язного монологічного мовлення» (С. Максименко)

Мета методики: дослідження рівня розвитку зв'язного монологічного мовлення.

Дитині надається стимульний матеріал у вигляді картинки «Моя сім'я» (див. додаток Б). Дитина повинна скласти розповідь за зазначеною картинкою. Розповідь оцінюється наступним чином:

самостійне складання розповіді, повноцінний опис зображення – 3 бали.

складання розповіді за допомогою дорослого, опис зображення – недостатній – 2 бали.

дитина не змогла скласти розповідь чи описати події на картинці – 1 бал.

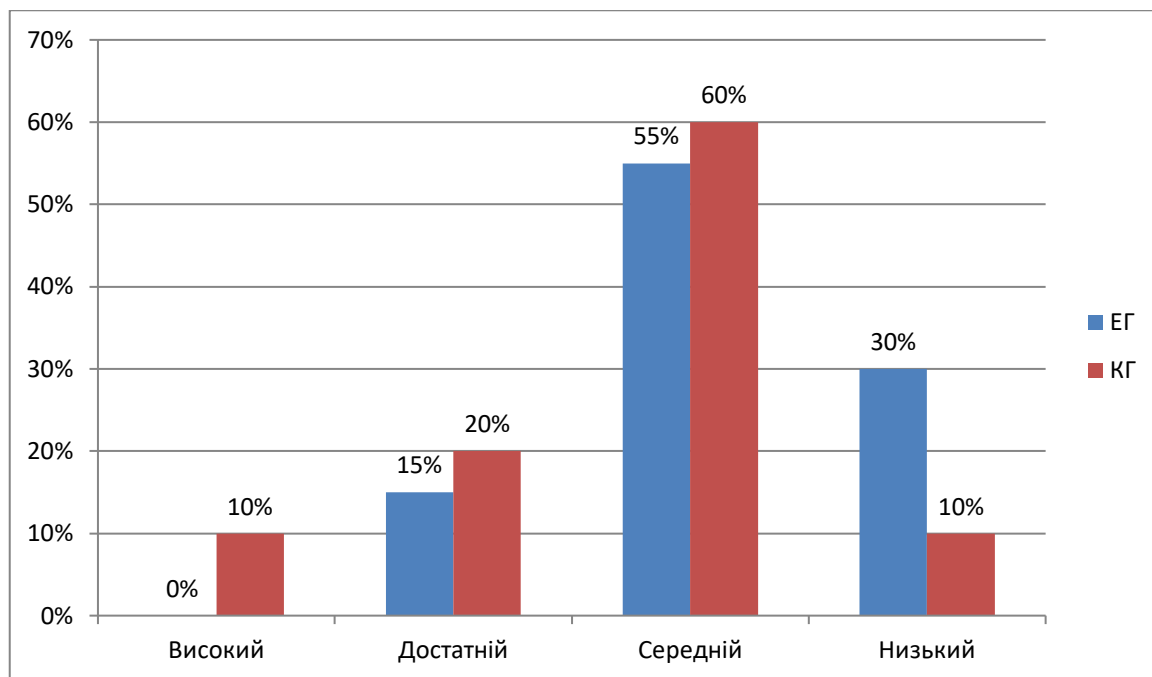
Інтерпретація результатів методики:

3 бали – високий рівень.

2 бали – середній рівень.

1 бал – низький рівень [32, с. 21].

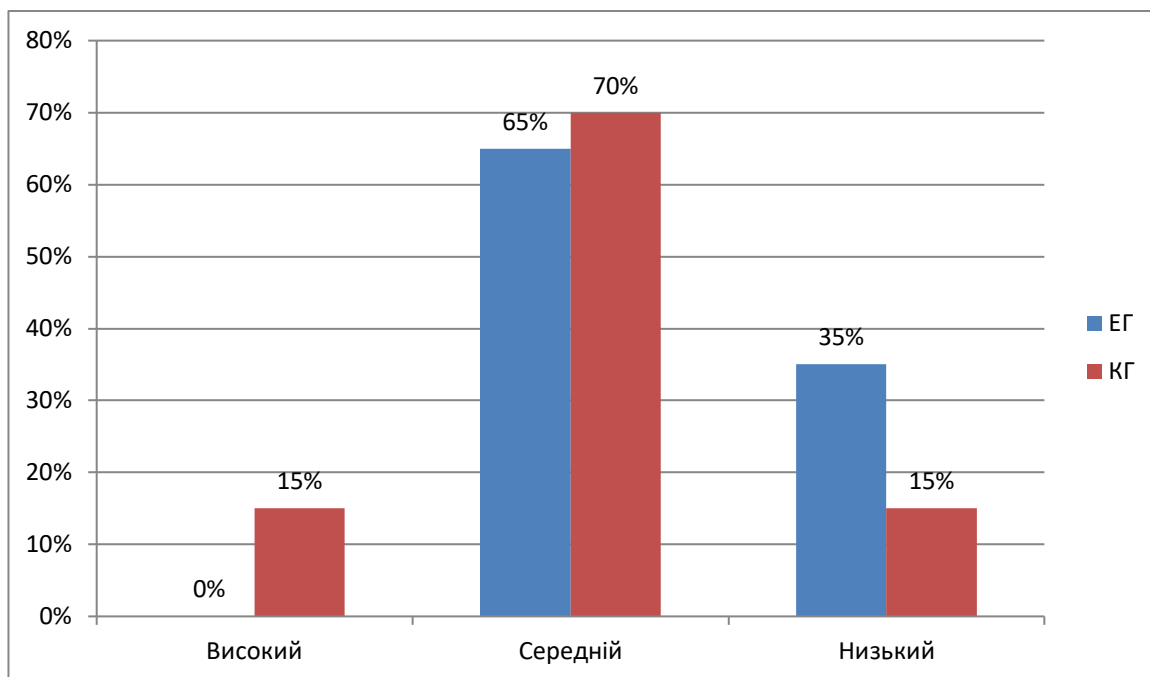
Перейдемо до розгляду результатів експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) групи за методикою «Володіння зв'язним монологічним мовленням» (С. Максименко). Для візуалізації отриманих результатів, використаємо гістограму (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення в учнів 2-А (ЕГ) та 2-Б (КГ) класу (за методикою «Володіння зв'язним монологічним мовленням» (С. Максименко))

За рис. 2.4. можемо побачити, що високий рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення спостерігається у 10% КГ та відсутній у дітей ЕГ (0%). Достатній рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення мають 15% дітей ЕГ та 20% учнів КГ. Переважаючим в ЕГ (55%) та КГ (60%) є середній рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення. Низькі показники досліджуваного феномену відмічаються у 30% дітей ЕГ та 10% КГ. Таким чином, за результатами методики «Володіння зв'язним монологічним мовленням» (С. Максименко), можемо зробити висновок, що в учнів 2-А (ЕГ) та 2-Б класу переважає середній рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення (55%/60%).

Розглянемо отримані результати учнів 2 класу за методикою «Діагностика рівнів засвоєння зв'язного монологічного мовлення» (С. Максименко) (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення в учнів 2-А (ЕГ) та 2-Б (КГ) класу (за методикою «Діагностика рівнів засвоєння зв'язного монологічного мовлення» (С. Максименко)

Згідно з рис. 2.5., високий рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення мають 15% дітей КГ та жодного учня 2-А класу (0%). Середні показники розвитку зв'язного монологічного мовлення домінують у дітей ЕГ (65%) та КГ (70%). Щодо низького рівня розвитку зв'язного монологічного мовлення, він спостерігається у 35% випробуваних ЕГ та 15% учнів 2-Б класу (КГ). Отже, за результатами методики «Діагностика рівнів засвоєння зв'язного монологічного мовлення» (С. Максименко) було встановлено переважання середніх показників розвитку зв'язного монологічного мовлення в учнів 2 класу ЕГ (65%) та КГ (70%).

Отже, вивчивши стан досліджуваної проблеми у практиці шкільного навчання, ми дійшли висновку, що сучасні вчителі початкових класів досить активно використовують інтегровані уроки з метою формування вміння молодших школярів будувати усні зв'язні монологічні висловлювання. Було

емпірично виявлено, що стан розвитку зв'язного монологічного мовлення учнів 2 класу КГ № 110 відповідає середньому рівню.

2.2. Аналіз передового педагогічного досвіду з проблеми дослідження

Нами був здійснений аналіз передового досвіду з проблеми дослідження. Ми проаналізували сучасні конспекти інтегрованих уроків української мови та виокремили найцікавіші ідеї інтеграції. Розглянемо їх детальніше.

Досить цікаву інтеграцію пропонує вчитель О. Макогон відповідно до уроку в 2 класі на тему «Розвиток мовлення. Складання розповіді за малюнком». На її думку, доцільною є інтеграція одразу трьох уроків – «Українська мова», «Я досліджую світ» та «Мистецтво». На такому уроці виконуються одразу три головних завдання з трьох окремих дисциплін:

1. Українська мова – формування вміння учнів будувати зв'язні монологічні висловлювання (за картинкою).

2. «Я досліджую світ» – формування в учнів понять про світ природи, окремих тварин.

«Мистецтво» – робота з розмальовкою.

Цей урок відрізняється різноманітністю видів діяльності на уроці. Це допоможе сформувати пізнавальний інтерес учнів 2 класу та отримати різноманітні навички [31].

Другий конспект уроку, який привернув нашу увагу, – це інтегрований урок української мови та мистецтва під назвою «Побудова зв'язного висловлювання на основі випадку з життя» для 1 класу. Урок містить наступні завдання:

- 1) навчити учнів будувати зв'язні монологічні висловлювання;
- 2) розвивати діалогічне мовлення учнів;
- 3) виховувати патріотичні почуття.

Цікавим є те, що автор конспекту уроку А. Крупляк пропонує учням будувати свої монологічні висловлювання на основі випадку з їх життя. Одним із засобів виконання цього завдання є інтерактивна вправа «Мікрофон». На уроці активно використовуються різноманітні види мистецтва: вірші, патріотичні картини, український фольклор. Наприкінці уроку вчитель пропонує учням виготовити українські обереги. Зазначений урок містить у собі велику навчальну, виховну та патріотичну цінність [26].

Наступний інтегрований урок, про який ми хочемо розповісти – це інтегрований урок позакласного читання та української мови – «Вічнозелена красуня лісова» для 3 класу. Автор уроку – В. Медецька. На цьому уроці вчитель пропонує учням скласти казку за поданим зачином та кінцівкою. Окрім цього педагог мотивує дітей до прочитання творів Ганса Крістіана Андерсона, які становлять позакласне читання. Для того, щоб учні склали казку, вчитель надає їм окремі питання, за відповідями яких учні формують казковий твір. На нашу думку, використання казки в конспекті уроку для учнів 3 класу є дуже доцільним, бо казка є оптимальним засобом навчання та виховання дітей молодшого шкільного віку [33].

За четвертим конспектом з цікавою інтеграцією є урок з української мови, розвитку мовлення та образотворчого мистецтва в 3 класі «Весняні квіти» (М. Василюк). Урок містить у собі велику кількість завдань з української мови та розвитку мовлення, з образотворчого мистецтва.

Завдання з української мови та розвитку мовлення:

- 1) навчити учнів складати казки та оповідання;
- 2) навчити учнів спостерігати за виражальними можливостями однорідних членів речення та речень, різних за метою висловлювання.

Завдання з образотворчого мистецтва:

- 1) закріпити вміння правильно передавати співвідношення та пропорції частин предметів, його форму;
- 2) готувати учнів до сприйняття умовного зображення дійсності;
- 3) розвивати відчуття гармонії в природі та творах мистецтва.

Тренувальне навчання учнів складати казки, оповідання та тексти-міркування відбувається за допомогою перфокарт з текстами про квіти. Дітям потрібно доповнити текст. Згодом вчитель пропонує учням намалювати перші весняні квіти на аркушу паперу. Після вчитель розкриває методику складання казок та оповідань. Він починає текст – учні закінчують. Таким чином, на цьому уроці виконуються як завдання з розвитку мовлення, так й завдання з образотворчого мистецтва [9].

Ще один конспект уроку, який привернув нашу увагу, – це інтегрований урок з розвитку зв'язного мовлення та «Я досліджую світ» для 3 класу з використанням нетбуків (С. Колкова). Мета уроку:

- 1) закріпити вміння самостійно складати розповіді (казки), передаючи діалог дійових осіб;
- 2) поповнити словниковий запас;
- 3) ознайомити з колообігом води в природі;
- 4) розвивати уяву, фантазію;
- 5) виховувати любов до природи.

Після ознайомлення учнів з теоретичною інформацією про колообіг води у природі вчитель пропонує учням скласти казку «Як подорожує краплинка води». Для цього він читає зразки казок. Після цього учні складають власну казку. Цікавим є те, що теоретична інформація з природознавства, яка була надана протягом уроку, буде корисна учням для складання своєї казки. Тобто, відбудеться актуалізація наявних знань [22].

Вважаємо досить цікавою запропоновану інтеграцію, яка міститься у конспекті уроку з української мови та читання «Прислів'я вчить, як на світі жить. Прислів'я, скоромовки, загадки» для 3 класу. Автор конспекту Т. Разгон вказує, що урок є поліфункціональним, бо виконує як завдання з української мови, так й завдання з читання. Щодо першого предмету, основним завданням є сформувати вміння та навички школярів складати твори-міркування. Щодо читання, урок має за мету збагатити знання дітей про малі жанри усної народної творчості. У контексті Концепції Нової української школи, зазначений урок Т. Разгон має

змогу сформувати такі ключові компетентності молодших школярів, як: мовленнєву, громадянську, загальнокультурну та компетентність «навчання впродовж життя». Отже, під час уроку Т. Разгон пропонує складати текст міркування за запропонованим прислів'ям («Книга дорожча за найбільше багатство»). Попередня підготовка до написання твору передбачає роботу у групах, кожна з яких має окреме завдання:

«1 група: відбирає іменники (пригадати, що таке іменник), якими можна замінити в тексті слово книжка. (книга, книжечка, мудра, подружка, підручник, джерело знань, помічник, весела, грайлива).

2 група: відбирає прикметники, якими можна схарактеризувати книжку. (розумна, мудра, працьовита, грайлива, чудова, захоплююча, талановита, цікава, корисна.)

3 група: відбирає дієслова (розповідає, радить, допомагає, розказує, навчає, збагачує, розважає, ознайомлює, виграє, морозить, засвічує).

Групова робота передбачається й на етапі безпосереднього складання твору:

1 група: самостійно складає текст, починаючи із прислів'я.

2 група: отримують незакінчене речення, кінець та висновок пишуть самостійно.

3 група: потрібно розмістити речення в правильному порядку, щоб вийшов текст. Висновок до тексту міркування складають самостійно» [46].

Таким чином, окрім того, що запропонований Т. Разгон конспект інтегрованого уроку передбачає ознайомлення з культурною спадщиною українського народу у вигляді малих форм усної народної творчості, у ньому спостерігається інноваційний підхід до процесу формування вміння молодших школярів будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови – під час групової роботи. На нашу думку, це є цікавим та доцільним рішенням для виконання вищезазначеного завдання.

У конспекті власного уроку Л. Стольник пропонує здійснити інтеграцію уроку української мови та інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 3 класі.

Тема уроку «Чому важливо бути доброю людиною?». Головною метою уроку є навчити школярів складати есе на окрему тему («Чому важливо бути доброю людиною?»). Процес підготовки до створення есе передбачає роботу у парах (з'єднай частини прислів'я), індивідуальну роботу (продовжуй речення) та групову роботу (добір спільнокореневих слів до іменника «добро», асоціації за цим словом, добір прикметників до людини, яка робить добро). Л. Стольник пропонує школярам складати есе за окремим алгоритмом:

1. Початок есе.
2. Словничок.
3. Прислів'я, порівняння.
4. Завершення.

Складання есе відбувається в усній формі. Наприкінці уроку, вчитель зачитує своє власне есе як приклад його правильного складання [51].

Вважаємо інтегрований урок Л. Стольник дуже змістовним та цікавим. Треба позитивно відмітити наявність повноцінної підготовки до складання есе та алгоритм для виконання цього завдання.

Наступний конспект уроку, який привернув нашу увагу є конспект інтегрованого уроку з української мови та музичного мистецтва «Складання казки про сніжинку. Вивчення пісні «Сніжинки» муз. Я. Степового» (3 клас), який запропонувала Г. Бобечко. Головною метою уроку є навчити учнів складати казку за початком твору. Школярам надається початок оповідання «Як дзвенять сніжинки» В. Сухомлинського, їх завданням є усно продовжити його (основна частина та кінець). Водночас на уроці учні мають змогу поринути у музичну творчість та прослухати музичний твір «Сніжинки» Я. Степового [3].

На нашу думку, використання конспекту інтегрованого уроку з української мови та музичного мистецтва «Складання казки про сніжинку. Вивчення пісні «Сніжинки» муз. Я. Степового» (3 клас) Г. Бобечко є доцільним, бо він має змогу не тільки розвивати монологічне зв'язне мовлення учнів, але й буде спонукати їх до розкриття власного творчого потенціалу. Налаштування дітей до творчої

діяльності буде відбуватися й в процесі прослуховування музичного твору «Сніжинки» муз. Я. Степового.

У конспекті інтегрованого уроку А. Борисенко «Складаємо речення за зображенням» автор пропонує інтегрувати такі предмети як «Українська мова» та «Інформатика» в 3-4 класах. Тема останнього стосується мережі Інтернет, її сутності та функціях. Під час уроку учні беруть участь у грі, яка має декілька завдань. Виконання кожного завдання приносять школярам код-відгадку, який вони збирають та розшифровують на останньому етапі. Наприкінці уроку вчитель пропонує створити твір-опис за окремим зображенням в Інтернет-мережі. Тобто, передбачається безпосередній розвиток монологічного зв'язного мовлення школярів [4].

Вважаємо рішення інтегрувати уроки української мови та інформатики інноваційним та влучним рішенням. На цьому уроці діти зможуть не тільки набути нової інформації з «Інформатики», але й сформувані у себе вміння створювати усні монологічні висловлювання за окремим зображенням.

А. Тарашевська у запропонованому конспекту уроку вважає доцільним інтегрувати такі навчальні предмети як: «Українська мова», «Я досліджую світ» та «Образотворче мистецтво». Такий інтегрований урок має назву «У двері стукає зима. Створення книжки «Зимові сторінки»» та спрямований на учнів 1 класу. Під час уроку, першокласники знайомляться із такими творами образотворчого мистецтва, як: «Зима у місті» (Є. Лупшина) та «Зима у селі» (Д. Калашніков). На основі цих творів мистецтва під час бесіди учні тренують своє вміння створювати усні монологічні висловлювання за зображенням. На уроці спостерігаються й елементи навчального предмета «Я досліджую світ»: учні повторюють які бувають зимові місяці та добирають до них асоціації. Завершується урок практичною творчою діяльністю дітей, яка передбачає виготовлення летбуку-книжечки «Зимові сторінки», разом із вчителем [54].

На нашу думку, зазначений вище інтегрований урок є дуже насиченим, бо містить багато цікавих завдань, які спрямовані на ознайомлення першокласників з такими навчальними предметами як: «Українська мова», «Я досліджую світ»

та «Образотворче мистецтво». Водночас завдання уроку передбачають не тільки засвоєння нового навчального матеріалу, але й практичну творчу діяльність. Зокрема, мовленнєву.

Ще один конспект інтегрованого уроку для учнів 1 класу пропонує О. Воропай. Це урок інтеграції навчальних предметів «Українська мова» та «Я досліджую світ». Під час уроку діти дізнаються про традиції святкування Нового року в Україні та навчаються складати лист до Діда Мороза. Для виконання останнього завдання, вчитель надає дітям окрему інструкцію (структуру побудови листа: початок, основна частина, кінець) [11].

На нашу думку, тематика уроку для учнів першого класу є дуже близькою та цікавою. Саме зазначені характеристики уроку спонукають дітей до виконання головної задачі – навчитися складати лист Діду Морозу, який містить їх найщиріші побажання. Ми переконані, що такий підхід до формування вміння молодших школярів створювати усні монологічні висловлювання, на початкових етапах шкільного навчання, має великий потенціал та буде відрізнитися своєю ефективністю.

Останній конспект інтегрованого уроку, який привернув нашу увагу – це інтегрований урок з української мови, математики, читання, образотворчого мистецтва та англійської мови автора Н. Статкевич на тему «Допомога левенятку». Однією із задач уроку є навчити дітей будувати зв'язну розповідь за малюнками. Для виконання цієї задачі дітям пропонується розглянути малюнок із зображенням пригод левеня та скласти розповідь за його змістом. Використовується прийом «Створення ланцюжка подій» [50].

Треба відмітити досить цікаву інтеграцію у зазначеному конспекті уроку. Вона передбачає зв'язок одразу із 5 предметів (українська мова, математика, читання, образотворче мистецтво та англійська мова). На нашу думку, таке велике охоплення навчальних предметів в одному уроці буде підвищувати рівень пізнавальної активності молодших школярів та не дозволить їм нудьгувати. Ми переконані, що конспект інтегрованого уроку «Допомога левенятку» Н. Статкевич допоможе учням початкових класів, у цікавій формі, розвивати їх

монологічне зв'язне мовлення та набути вміння формувати власні зв'язні усні монологічні висловлювання.

Отже, нами був здійснений аналіз 12 конспектів уроків української мови із засобами інтеграції для формування зв'язних монологічних висловлювань учнів початкових класів. Найцікавішою нам здалася інтеграція уроку української мови з навчальними предметами «Мистецтво» та «Я досліджую світ». Ми переконані, що саме така інтеграція дозволить підвищити пізнавальну активність молодших школярів до розвитку власного монологічного зв'язного мовлення та буде мати позитивні результати.

2.3. Система роботи з формування вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови засобами інтеграції в учнів 2 класу

З метою практичного вивчення впливу засобів інтеграції на процес формування вміння в молодших школярів будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови нами була створена окрема система роботи для виконання цього завдання у 2 класі. Розглянемо її детальніше.

Система роботи з формування вміння в молодших школярів будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови була розрахована на 4 навчальних тижнів та передбачала проведення 5 інтегрованих уроків з української мови. Інтеграція зазначеного навчального предмета здійснювалася з такими предметами як: «Читання», інтегрований курс «Я досліджую світ», «Образотворче мистецтво» та «Музичне мистецтво». Мова йде про такі теми уроку як:

1. «Розвиток мовлення. Твір за серією малюнків».
2. «Велика буква в назвах країн, міст, сіл, річок». Подорожуємо Україною».
3. «Розвиток мовлення. Опис предмета». Тварини рекордсмени».

4. Історія наших пращурів. Давні імена та прізвища. Веснянки, пісні-заклички».

5. «Велика буква у назвах вулиць. Пори року на моїй вулиці. Малювання парасольок «Чотири пори року».

Щодо інтеграції навчальних предметів «Українська мова» та «Читання», нами був розроблений конспект уроку на тему «Розвиток мовлення. Твір за серією малюнків» (див. додаток Б). Були виокремлені наступні завдання уроку:

- 1) розвивати зв'язне монологічне мовлення учнів;
- 2) навчити учнів складати власні усні висловлювання;
- 3) сформувані вміння учнів складати твір за серією сюжетних малюнків;
- 4) навчити учнів чітко висловлювати свої думки;
- 5) розвивати уяву та фантазію учнів;
- 6) виховувати любов та шанобливе ставлення учнів до тварин.

У процесі виконання цих завдань були використані підручник з української мови та читання (І. Большакова), мультимедійна презентація та серія малюнків для складання твору.

Головними героями уроку були змія та кішка. З початку уроку акцентувалася увага саме на цих тваринах (загадки, інтерактивні ігри, матеріал з ЯДС про диких та домашніх тварин, умов їх існування тощо), бо саме про них учням потрібно було надалі скласти твір. Яскрава наочність в мультимедійній презентації привернула увагу учнів до теми та дозволила викликати в них інтерес до складання твору за серією малюнків.

Перед тим, як почати складання твору, була організована робота з актуалізації наявних знань щодо структури твору (завдання: скласти правильно план твору).

Робота з підручником передбачала виконання завдання: визначити правильну послідовність сюжету за малюнками.

Складання твору за серією малюнків відбувалося за такою схемою:

1. Розгляд схеми складання твору за серією малюнків.
2. Складання плану твору, використовуючи проблемні питання.

3. Поетапне усне складання та написання твору за планом за допомогою проблемних питань (окремо за кожною картинкою).

Учні спочатку усно склали висловлювання, а потім записували та читали твір разом із вчителем.

Після спільного складання твору за серією картинок вчителем був зачитаний готовий твір.

Окрім роботи в класі, була передбачена самостійна робота вдома. Учнім потрібно було продовжити твір вдома, орієнтуючись на питання «Як ви думаєте, що було далі з котом та змією, після того, як вони зустрілися?» та надіслати вчителю.

Закінчився урок рефлексією щодо змісту уроку та загальних вражень про головних героїв їх твору.

Загалом урок учням сподобався, вони були активні та старанно виконували всі завдання. Дітям дуже сподобалася мультимедійна презентація та вправи, які були використані протягом уроку. На наш погляд, завдання уроку були повністю та успішно виконані та учні набули вмінь складати твір за серією малюнків.

Другий урок з української мови для 2 класу мав інтеграцію з курсом «Я досліджую світ». Тема уроку – «Велика буква в назвах країн, міст, сіл, річок. Подорожуємо Україною». Були виділені такі завдання уроку:

- 1) вдосконалити навички читання;
- 2) закріпити знання учнів щодо написання великих букв в назвах країн, міст, сіл, річок;
- 3) сформувані вміння правильно писати назви країн, міст, сіл та річок;
- 4) навчити створювати твір за окремими допоміжними питаннями;
- 5) ознайомити учнів з містами України.

У процесі виконання цих завдань були використані підручник з української мови та читання (І. Большакова), мультимедійна презентація, відео «Дитяча руханка – танець, фізкультхвилинка «Hare Dance»».

Головним героєм уроку був Заєць із Зайцівки. Протягом уроку, активно зверталася увага учнів на правило написання першої букви у назвах українських

міст, сіл, річок. За допомогою мультимедійної презентації, яка містила зображення міст України, учні мали змогу детальніше ознайомитися з ними.

Безпосередній процес формування у школярів вміння будувати зв'язні монологічні висловлювання відбувався на етапі осмислення нових знань у процесі практичної діяльності. Учням було запропоновано, в процесі самостійної творчої роботи, створити невеликий твір під назвою «В яких містах України я був». Твір створювався на основі окремих питань, які становили його початок, основну частину та кінець. Мова йде про такі питання як:

1. В якому українському місті ти був? (початок)
2. Що більше в ньому сподобалося? (основна частина)
3. В якому місті України ви б хотіли ще побувати? (кінець)

Згодом, діти, по-черзі, озвучували результат творчого завдання.

Треба зазначити, що домашнє завдання школярів також мало за мету розвивати їх монологічне зв'язне мовлення та мало творчий характер. Дітям було запропоновано скласти невеличкий твір на тему «Історія назви мого міста». Окрім зазначеної мети, таке завдання дозволило закріпити отримані знання та навички за результатом інтеграції навчальних предметів «Українська мова» (правило написання великої букви в назвах країн, міст, сіл, річок) та «Я досліджую світ» (ознайомлення з містами України).

Дітям експериментальної групи дуже сподобався запропонований інтегрований урок з української мови та інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Ми отримали позитивну рефлексію від дітей щодо віртуальної подорожі Україною за допомогою мультимедійної презентації. Це спонукало їх до побудови власних зв'язних монологічних висловлювань на цю тему.

Наступний урок, який був апробований з учнями 2 класу – це інтегрований урок з української мови, навчального предмета та інтегрованого курсу «Я досліджую світ» «Розвиток мовлення. Опис предмета». Тварини рекордсмени». Ми виокремили такі окремі завдання інтегрованого уроку:

- 1) поглиблювати знання учнів про текст, зв'язок слів у реченні;
- 2) вчити складати описи, розвивати усне монологічне зв'язне мовлення;

- 3) сформуувати уявлення про природничо-наукову картину світу через поглиблення початкових знань про природні об'єкти і явища;
- 4) розвивати зацікавлення до пізнання природи;
- 5) виховувати любов та шанобливе ставлення до природи планети Земля;
- 6) навчити розпізнавати та описувати небезпеку в навколишньому світі;
- 7) навчити виконувати різні ролі в групі, розуміти цінність спільної роботи;
- 8) розвивати спостережливість.

Для проведення інтегрованого уроку нам знадобилося таке обладнання: підручник Большакова І. О. Українська мова та читання : навч. посіб. Ч. 2. Харків : Видавництво «Ранок», 2019. 96 с., підручник Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. Хомич О. Л. Я досліджую світ : навч. посіб. Київ : Видавництво «Алатон», 2019. 144 с., мультимедійна презентація, відео «Perlice – Tiki Tiki Room».

На початку уроку вчитель повідомляє учням про їх майбутню подорож на окремий континент нашої планети (Південна Америка), де вони дізнаються про тварин-рекордсменів та навчаться їх описувати. По-перше, школярі ознайомлюються з такими тваринами-рекордсменами, як: гіацинтовий ара, ігрунка, дінопонера гігантська та анаконда. Згодом діти навчаються виділяти головні ознаки у тварин, які допоможуть їх опису. Навчання учнів опису відбувається за окремим алгоритмом:

1. Розглянь предмет (тварину).
2. Запиши його (її) ознаки.
3. Назви частини предмета (тварини).
4. Запиши ознаки кожної частини предмета (тварини).

На етапі застосування засвоєних знань, умінь і навичок, учні у груповій формі створюють опис тварин-рекордсменів за алгоритмом. Згодом створені описи школярів перевірялися вчителем: кожен учень, по-черзі, надав власний опис.

Можемо зробити висновок, що дітям експериментальної групи сподобалося знайомитися з тваринами-рекордсменами, виділяти їх головні ознаки, описувати їх. Вони сприймали це як гру та підходили до цього завдання творчо.

Інтегрований урок з української мови та «Музичного мистецтва» для 2 класу «Історія наших пращурів. Давні імена та прізвища. Веснянки, пісні-заклички» мав за мету виконати наступні завдання:

- 1) розвивати навички свідомого читання;
- 2) розвивати вміння аналізувати тексти, робити висновки;
- 3) закріплювати навичку правопису власних назв;
- 4) навчитися будувати усні монологічні зв'язні висловлювання;
- 5) ознайомити із сутністю веснянок та закличок;
- 6) розвивати в учнів чуття ритму, розуміння емоційного змісту прослуханої музики, розвивати вокально-хорові навички;
- 7) виховувати у дітей любов до української культури, українських традицій та музики.

Під час проведення уроку, було використане таке обладнання: підручник Большакова І. О. Українська мова та читання : навч. посіб. Ч. 2. Харків : Видавництво «Ранок», 2019. 96 с., мультимедійна презентація, української народної пісні «Щебетала пташечка», «Весняні котики».

Зазначений інтегрований урок мав патріотичне спрямування та мав за мету ознайомити дітей з історією наших предків. Зважаючи на навчальну мету предмета «Українська мова», учні ознайомлювалися із давніми українськими іменами та прізвищами, особливостями їх утворення. Що стосується виконання навчальної мети за предметом «Музичне мистецтво», учні мали змогу набути знань про сутність веснянок та закличок, прослухати народну пісню «Щебетала пташечка».

У контексті теми нашого дослідження, важливо зазначити, що відбувається й формування вміння молодших школярів будувати зв'язні монологічні висловлювання. Мова йде про складання твору-опису за картинкою «Традиції

наших пращурів. Веснянки. Заклички», використовуючи давні імена українців. Допоміжними питаннями слугували наступні:

1. Кого ви бачите на зображенні?
2. Що вони роблять?
3. Яка у них мета?
4. Що вони будуть робити далі?

Після складання творів-описів, учні, по-черзі, озвучували їх.

Треба відмітити, що ознайомлення учнів з давніми іменами українців та музичними традиціями предків, у вигляді веснянок, закличок та народних пісень, надихнуло їх. Учні увімкнули власну фантазію та відтворили досить непогані твори.

Останній інтегрований урок, який міститься у системі роботи з формування вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови засобами інтеграції в учнів 2 класу – це результат інтеграції навчальних предметів «Українська мова» та «Образотворче мистецтво». Тема уроку – «Велика буква у назвах вулиць. Пори року на моїй вулиці. Малювання парасольок «Чотири пори року». Були виокремлені наступні завдання уроку:

- 1) сформуванню вміння правильно писати назви вулиць;
- 2) закріпити знання учнів щодо написання великих букв в назвах вулиць;
- 3) навчити будувати зв'язні монологічні висловлювання на окрему тему;
- 4) сформуванню уявлення учнів про відтворення пір року у мистецтві;
- 5) сформуванню ключові, мистецькі та міжпредметні компетентності для художньо-творчого самовираження;
- 6) надати всебічний художньо-естетичний розвиток;
- 7) сформуванню повагу та любов до творів мистецтва;
- 8) розвивати уяву, фантазію, увагу та мислення учнів;
- 9) виховувати любов до природи.

Під час уроку, ми використали таке обладнання як: підручник Большакова І. О. Українська мова та читання : навч. посіб. Ч. 2. Харків : Видавництво «Ранок», 2019. 96 с., підручник Масол Л. М.

Мистецтво : навч. посіб для 2 класу. Київ : Генеза, 2019. 112 с.; мультимедійна презентація, кольорові олівці, фломастери, відео «Раз, два, три», інтерактивна дошка.

Навчальна мета з української мови передбачала ознайомлення учнів з правилами написання назв вулиць. Щодо мети навчального предмета «Образотворче мистецтво», вона передбачала актуалізацію знань дітей про пори року, їх ознаки та безпосередньо практичної, творчої діяльності – створення малюнків парасольок «Чотири пори року».

На етапі застосування засвоєних знань, умінь і навичок, учням було запропоновано скласти невеликий твір про їх вулицю за допоміжними питаннями.

Питання:

1. Яка пора року на вулиці?
2. Що ти бачиш на вулиці?
3. Що роблять люди навколо?
4. Тоді подобається що ти бачиш?

Згодом, відбувалася перевірка творів учнів (самостійне зачитування творів у класі).

Діти експериментальної групи надали нам позитивну рефлексію щодо вищезазначеного інтегрованого уроку. Школярам сподобалася практична, творча діяльність, у вигляді малювання. Їх активна фантазія дозволила створити зв'язні монологічні висловлювання за тематикою уроку.

Конспекти усіх вищезазначених інтегрованих уроків містяться у додатках (див. додаток В).

Таким чином, нами була запропонована та апробована з учнями експериментальної групи 2 класу протягом 4 тижнів система роботи з формування вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови засобами інтеграції. До неї увійшли 5 інтегрованих уроків.

2.4. Перевірка ефективності запропонованої системи роботи з формування вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови засобами інтеграції в учнів 2 класу

Після впровадження самостійно розробленої системи роботи з формування вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови засобами інтеграції з дітьми експериментальної групи нами була здійснена повторна діагностика стану розвитку зв'язного монологічного мовлення випробуваних учнів 2 класу (ЕГ та КГ). Пропонуємо розглянути отримані результати на цьому етапі детальніше.

Почнемо з аналізу результатів експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) випробуваної групи на контрольному етапі дослідження за методикою «Володіння зв'язним монологічним мовленням» (С. Максименко). У візуалізації отриманих результатів нам допоможе гістограма (рис. 2.6).

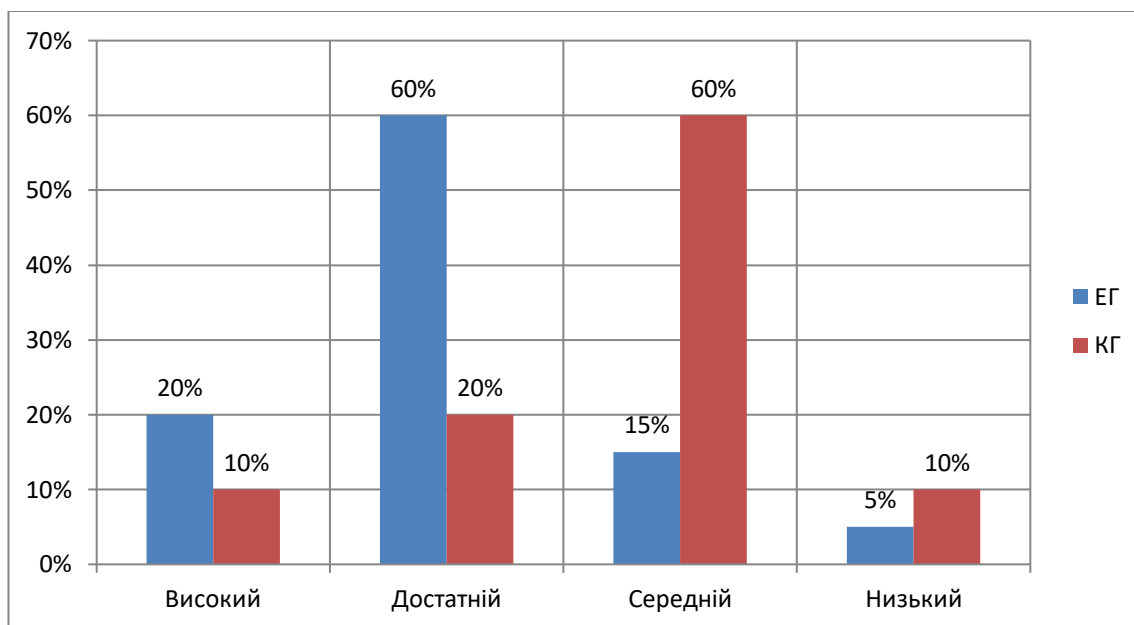
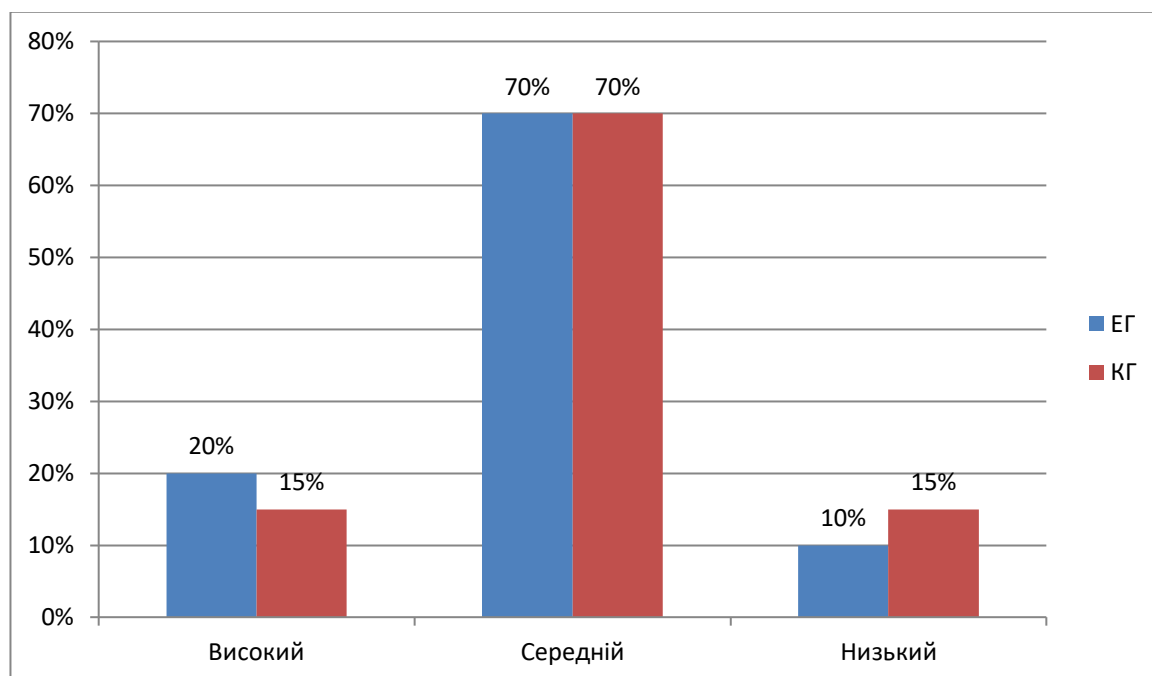

Рис. 2.6. Рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення в учнів 2-А (ЕГ) та 2-Б (КГ) класу (за методикою «Володіння зв'язним монологічним мовленням» (С. Максименко)) на контрольному етапі дослідження

За рис. 2.6. можемо побачити, що, на контрольному етапі дослідження, високий рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення спостерігався у 20%

учнів 2-А класу (ЕГ) та 10% учнів 2-Б класу (КГ). Достатній рівень мають 60% дітей ЕГ та 20% дітей КГ. За допомогою контрольної діагностики, було виявлено, що середні показники розвитку зв'язного монологічного мовлення властиві 15% учнів 2-А класу (ЕГ) та 60% учнів 2-Б класу (КГ). Щодо низьких показників розвитку зв'язного монологічного мовлення випробуваних учнів 2 класу, бачимо, що вони властиві 5% дітей ЕГ та 10% дітей КГ, на контрольному етапі дослідження. Таким чином, за допомогою методики «Володіння зв'язним монологічним мовленням» (С. Максименко), на контрольному етапі дослідження було встановлено, що серед дітей ЕГ переважає достатній рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення (60%). Щодо дітей КГ, в них на цьому етапі існує тенденція до переважання середніх показників розвитку зв'язного монологічного мовлення (60%).

Перейдемо до розгляду результатів учнів 2 класу (ЕГ та КГ) за методикою «Діагностика рівнів засвоєння зв'язного монологічного мовлення» (С. Максименко), які ми отримали на контрольному етапі дослідження. подано наочно отримані результати, за допомогою гістограми (рис. 2.7).

Рис. 2.7. Рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення в учнів 2-А (ЕГ) та 2-Б (КГ) класу (за методикою «Діагностика рівнів засвоєння зв'язного монологічного мовлення» (С. Максименко) на контрольному етапі дослідження

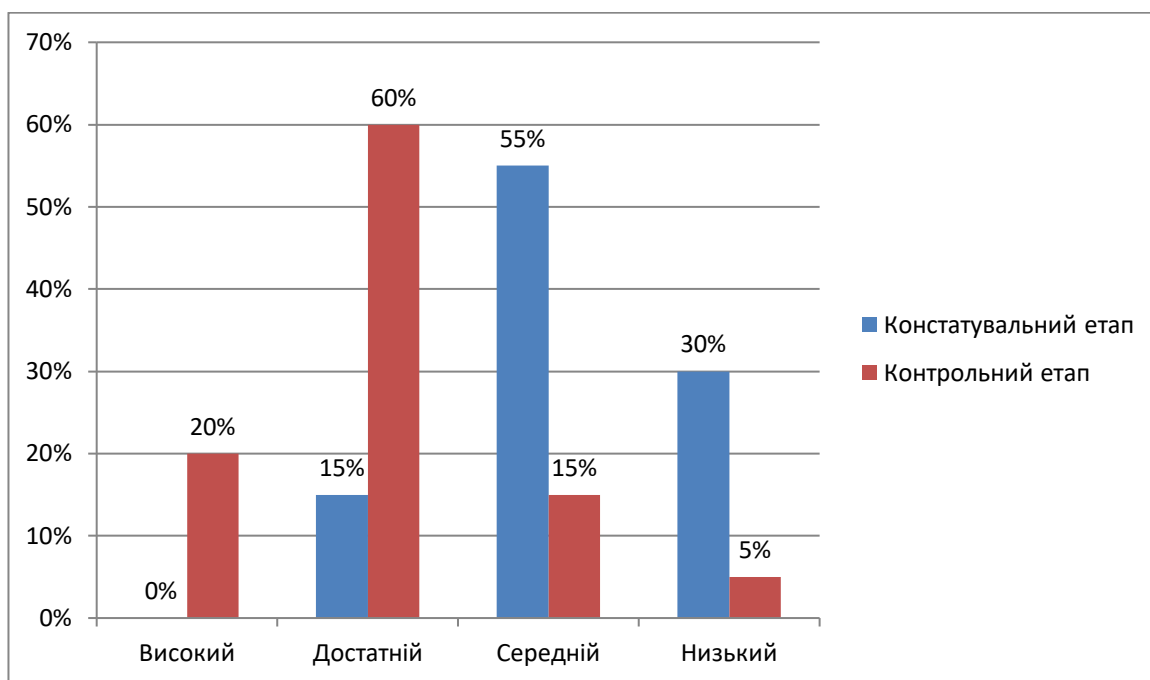

Згідно з рис. 2.7., на контрольному етапі дослідження, високий рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення мають 20% учнів 2-А класу (ЕГ) та 15% учнів 2-Б класу (КГ). Середні показники стану розвитку зв'язного монологічного мовлення домінують та спостерігаються у 70% дітей ЕГ та 70% дітей КГ. Також, на гістограмі можемо побачити, що низький рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення відмічається у 10% учнів 2-А (ЕГ) та 15% учнів 2-Б класу (КГ). Тобто за допомогою методики «Діагностика рівнів засвоєння зв'язного монологічного мовлення» (С. Максименко) на контрольному етапі дослідження було встановлено, що у дітей ЕГ та КГ переважає середній рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення (70%/70%).

Задля визначення ефективності самостійно розробленої системи роботи з формування вміння учнів 2 класу будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови засобами інтеграції, здійснимо порівняльну характеристику результатів дітей експериментальної групи на констатувальному та контрольному етапах дослідження. По-перше, порівняємо результати дітей зазначеної групи за методикою «Володіння зв'язним монологічним мовленням» (С. Максименко)). Для виконання зазначеного завдання, використаємо гістограму (рис. 2.8).

За рис. 2.8. можемо побачити, що показники розвитку зв'язного монологічного мовлення дітей ЕГ, на контрольному етапі дослідження, значно покращилися. Якщо на констатувальному етапі дослідження в учнів 2-А класу (ЕГ) переважав середній рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення (55%), то на контрольному етапі дослідження ми можемо спостерігати тенденцію до достатнього рівня розвитку зазначеного виду мовлення (60%). Також важливо відмітити, що на контрольному етапі дослідження у дітей ЕГ з'явилися високі показники розвитку зв'язного монологічного мовлення (20%), які були відсутні на констатувальному етапі (0%). Також значним показником покращення стану зв'язного монологічного мовлення випробуваних ЕГ є значне зниження низьких

показників його розвитку: на констатувальному етапі дослідження, його мали 30% дітей, на контрольному – 5%. Усе це вказує на ефективність самостійно розробленої системи роботи з формування вміння учнів 2 класу будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови засобами інтеграції.

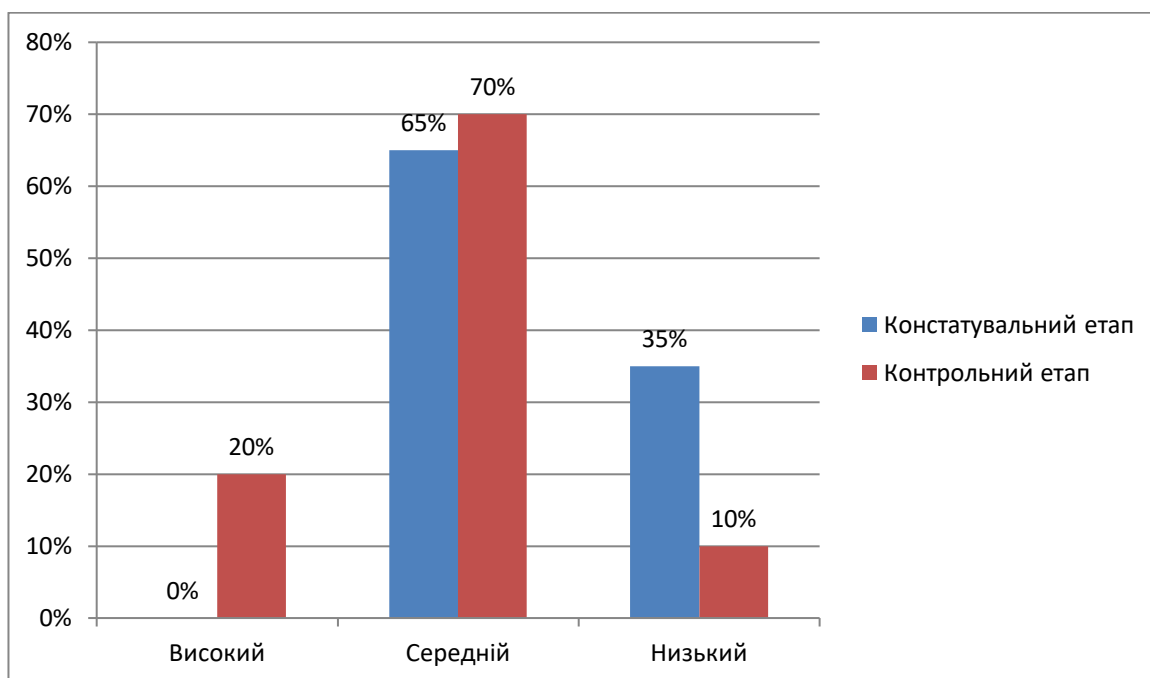

Рис. 2.8. Порівняльна характеристика результатів дітей ЕГ за методикою «Володіння зв'язним монологічним мовленням» (С. Максименко) на констатувальному та контрольному етапах дослідження

Порівняємо результати дітей ЕГ на констатувальному та контрольному етапах дослідження за методикою «Діагностика рівнів засвоєння зв'язного монологічного мовлення» (С. Максименко), за допомогою гістограми (рис. 2.9).

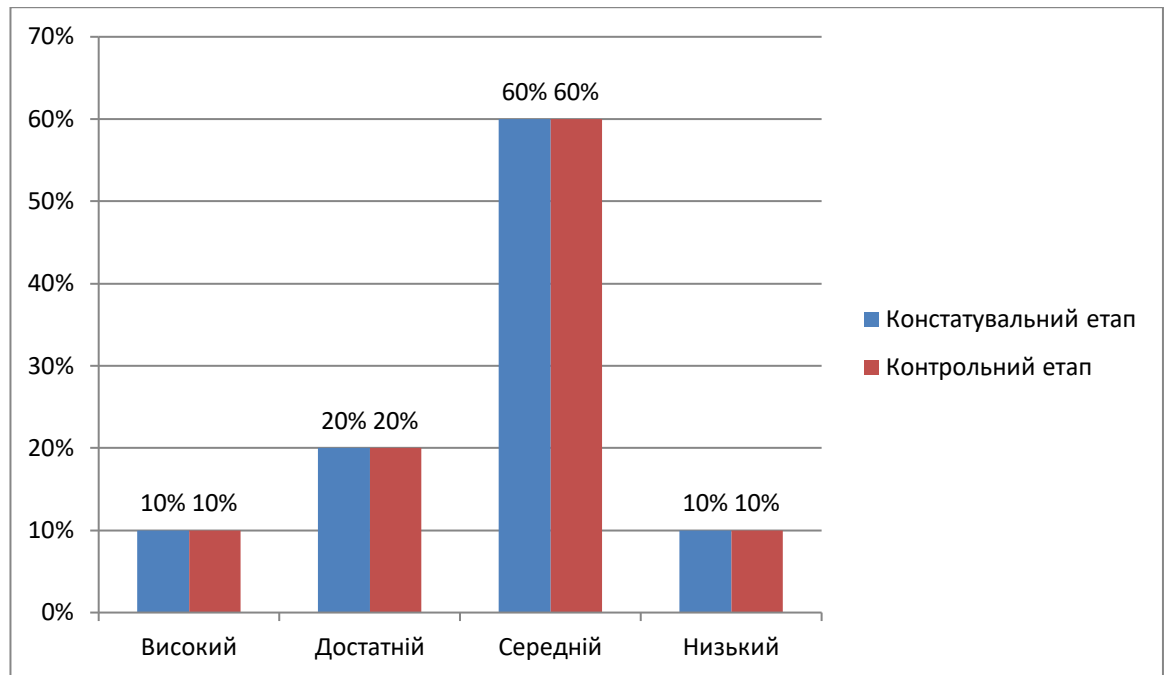
Згідно з рис. 2.9. бачимо, що попри те, що на констатувальному та контрольному етапах дослідження у дітей ЕГ переважає середній рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення, у випробуваних зазначеної групи на етапі повторної діагностики було виявлено появу його високих показників (20%), які були відсутні на етапі первинної діагностики (0%) та значне зниження його низьких показників розвитку: якщо на констатувальному етапі

дослідження, вони спостерігалися у 35% учнів 2-А класу (ЕГ), то вже на контрольному етапі дослідження вони відмічалися лише у 10% учнів зазначеного класу. Усе це вказує на ефективність самостійно розробленої системи роботи з формування вміння учнів 2 класу будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови засобами інтеграції.

Рис. 2.9. Порівняльна характеристика результатів дітей ЕГ за методикою на констатувальному та контрольному етапах дослідження «Діагностика рівнів засвоєння зв'язного монологічного мовлення» (С. Максименко).

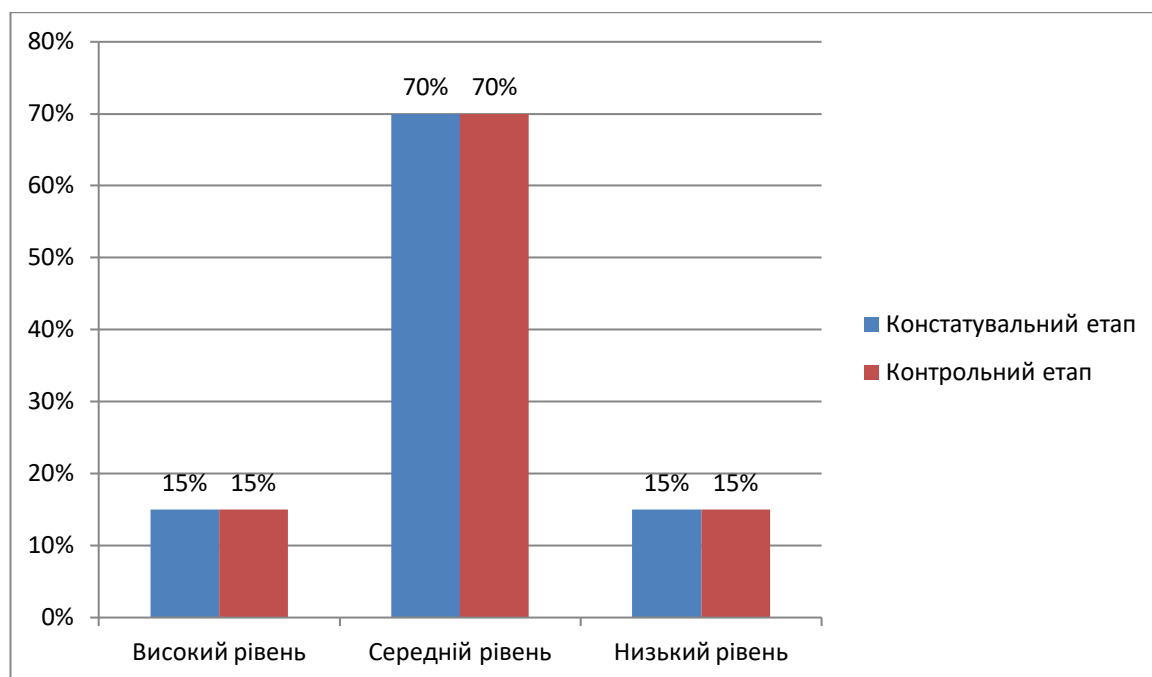
Для підтвердження позитивного впливу самостійно розробленої системи роботи з формування вміння учнів 2 класу будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови засобами інтеграції, доцільно порівняти й результати дітей контрольної групи, які були отримані на констатувальному та контрольному етапах дослідження. Почнемо із порівняння результатів за методикою «Володіння зв'язним монологічним мовленням» (С. Максименко). Для виконання зазначеного завдання, використаємо гістограму (рис.2.10).

Рис. 2.10. Порівняльна характеристика результатів дітей КГ за методикою «Володіння зв'язним монологічним мовленням» (С. Максименко) на констатувальному та контрольному етапах дослідження

За рис. 2.10 можемо побачити, що результати дітей КГ, які були зафіксовані на констатувальному етапі дослідження, не змінилися на контрольному етапі. Вони є ідентичними. В учнів 2-Б класу (КГ) на останньому етапі дослідження переважає середній рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення (60%). Це може пояснюватися тим, що на стан розвитку зв'язного монологічного мовлення дітей КГ не було здійснено організований вплив, на відміну від дітей ЕГ.

Перейдемо до порівняльної характеристики результатів дітей КГ за методикою «Діагностика рівнів засвоєння зв'язного монологічного мовлення» (С. Максименко), які вони показали на констатувальному та контрольному етапах дослідження. Звернемо увагу на гістограму (рис. 2.11).

Рис. 2.11. Порівняльна характеристика результатів дітей КГ за методикою на констатувальному та контрольному етапах дослідження «Діагностика рівнів засвоєння зв'язного монологічного мовлення» (С. Максименко)

Згідно рис. 2.11. бачимо, що на контрольному етапі дослідження, результати дітей КГ за методикою «Діагностика рівнів засвоєння зв'язного монологічного мовлення» (С. Максименко). У них залишилася однакова тенденція до переважання середнього рівня розвитку зв'язного монологічного мовлення (70%). Відсутність змін у результатах дітей КГ може пояснюватися тим, що на стан розвитку їх зв'язного монологічного мовлення не був здійснений окремий вплив, на відміну від дітей ЕГ.

Таким чином, результати контрольного етапу дослідження вказують на ефективність самостійно розробленої системи роботи з формування вміння учнів 2 класу будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови засобами інтеграції. Це підтверджують результати дітей експериментальної групи. В них відмічається значне покращення стану розвитку їх зв'язного монологічного мовлення.

Висновки до розділу 2

Нами був вивчений стан досліджуваної проблеми у практиці шкільного навчання. Дослідження відбулося в очній формі на базі КГ № 110 м. Кривий Ріг. Було встановлено, що вчителі початкових класів активно використовують інтеграцію на уроках української мови для виконання цього завдання (75%). Найчастіше ця інтеграція відбувається з інтегрованим курсом «Я досліджую світ» (46%), 90% учнів позитивно сприймають інтегровані уроки. Щодо стану розвитку зв'язного монологічного мовлення учнів 2 класу, були отримані наступні результати. За методикою «Володіння зв'язним монологічним мовленням» (С. Максименко), встановлено, що у дітей 2-А (ЕГ) та 2-Б (КГ) класу переважає середній рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення (55%/60%). За методикою «Діагностика рівнів засвоєння зв'язного монологічного мовлення» (С. Максименко), виявлені середні показники розвитку зв'язного монологічного мовлення в учнів 2 класу ЕГ (65%) та КГ (70%).

Аналіз передового педагогічного досвіду з проблеми дослідження (12 сучасних конспектів інтегрованих уроків української мови в початковій школі) надав нам можливість стверджувати, що сучасні педагоги активно використовують інтеграцію на уроках української мови з метою формування вміння молодших школярів будувати усні зв'язні монологічні висловлювання. Найчастіше педагоги впроваджують інтеграцію уроку української мови з навчальними предметами «Мистецтво» та інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Ми розробили систему роботи з формування вміння учнів 2 класу будувати усні зв'язні монологічні висловлювання на уроках української мови засобами інтеграції. Були розроблені та апробовані з дітьми експериментальної групи 5 розроблених інтегрованих уроків протягом 4 тижнів (інтеграція з навчальними предметами: «Читання», «Я досліджую світ», «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво»).

Була емпірично досліджена ефективність самостійно розробленої системи роботи з формування вміння учнів 2 класу будувати усні зв'язні монологічні висловлювання на уроках української мови засобами інтеграції. Результати контрольного етапу дослідження вказують на її позитивний вплив на стан зв'язного монологічного мовлення учнів 2 класу експериментальної групи. Його показники значно покращилися.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки:

1. Зв'язне мовлення – це смислове розгорнуте висловлювання, яке забезпечує людське спілкування та розуміння. Під усним зв'язним мовленням доцільно розуміти зв'язне, розгорнуте мовлення, яке забезпечується за допомогою озвучування та передбачає використання вербальних та невербальних засобів для його підсилювання. Монологічне мовлення є зв'язним, безперервним висловлюванням особистості, яке має за мету здійснити окремий вплив на адресанта (адресантів). Монолог, в свою чергу, є видом усного мовлення, яке забезпечується однією особою та який спрямований на одного або декількох адресантів та розрахований на їх пасивне та опосередковане сприйняття.
2. Вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання – це здатність чітко та повно висловлювати свої думки у монологічній формі. Інтеграція в освітньому процесі представлена інтегрованими уроками та завданнями, які мають змогу поєднувати знання з різних предметів. Інтегрований урок має змогу підвищити пізнавальний інтерес учнів, мотивацію до навчання, розвиває мовлення, формує окремі навички та дозволяє учням отримувати та використовувати власний досвід. Уроки української мови найчастіше інтегрують з такими предметами, як: читання, мистецтво, Я досліджую світ. Використання інтеграції на уроках української мови в початкових класів має змогу розвивати мовлення учнів, зокрема формувати в них вміння будувати усні монологічні зв'язні висловлювання.
3. У процесі формування в учнів вміння будувати усні зв'язні монологічні висловлювання доцільно використовувати допоміжний словесний та наочний матеріал, казки, сюжетні картинки, ігри, опис предметів, комікси, метод сторітеллінгу тощо.
4. Розглянувши стан досліджуваної проблеми у практиці шкільного навчання на базі КГ № 110, ми дійшли висновку, що вчителі початкових класів активно використовують інтеграцію на уроках української мови для розвитку

мовлення (75%). Найчастіше інтеграція предмета «Українська мова» відбувається з інтегрованим курсом «Я досліджую світ» (46%). 90% учнів позитивно сприймають інтегровані уроки.

5. За результатами констатувального етапу емпіричного дослідження були отримані такі результати. За методикою «Володіння зв'язним монологічним мовленням» (С. Максименко), встановлено, що у дітей 2-А (ЕГ) та 2-Б (КГ) класу переважає середній рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення (55%/60%). За методикою «Діагностика рівнів засвоєння зв'язного монологічного мовлення» (С. Максименко) виявлені середні показники розвитку зв'язного монологічного мовлення в учнів 2 класу ЕГ (65%) та КГ (70%).
6. Вивчення передового педагогічного досвіду з проблеми дослідження, що передбачало аналіз 12 сучасних конспектів уроків української мови, показало, що сучасні педагоги активно використовують інтеграцію на уроках української мови з метою формування вміння молодших школярів будувати усні зв'язні монологічні висловлювання. Була виявлена інтеграція навчального предмета «Українська мова» з інтегрованим курсом «Я досліджую світ», предметами «Мистецтво», «Читання», «Інформатика», «Математика», «Англійська мова». Найчастіше педагоги впроваджують інтеграцію уроку української мови з навчальними предметами «Мистецтво» та інтегрованого курсу «Я досліджую світ».
7. Ми розробили та апробували з дітьми експериментальної групи систему роботи з формування вміння учнів 2 класу будувати усні зв'язні монологічні висловлювання на уроках української мови засобами інтеграції протягом 4 тижнів. Мова йде про уроки за темами: «Розвиток мовлення. Твір за серією малюнків» (читання), «Велика буква в назвах країн, міст, сіл, річок». Подорожуємо Україною» (Я досліджую світ)), «Розвиток мовлення. Опис предмета». Тварини рекордсмени» (Я досліджую світ)), «Історія наших пращурів. Давні імена та прізвища. Веснянки, пісні-заклички» (музичне

мистецтво), «Велика буква у назвах вулиць. Пори року на моїй вулиці. Малювання парасольок «Чотири пори року» (образотворче мистецтво).

8. Нами була емпірично перевірена ефективність запропонованої системи роботи з формування вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови засобами інтеграції в учнів 2 класу. Результати контрольного етапу дослідження вказують на її позитивний вплив на стан зв'язного монологічного мовлення учнів 2 класу експериментальної групи. Їх показники значно покращилися. Якщо на констатувальному етапі дослідження в учнів 2-А класу (ЕГ) переважав середній рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення (55%), то на контрольному етапі дослідження, ми спостерігали тенденцію до достатнього рівня розвитку зазначеного виду мовлення (60%) (за методикою «Володіння зв'язним монологічним мовленням» (С. Максименко)). За методикою «Діагностика рівнів засвоєння зв'язного монологічного мовлення» (С. Максименко) було встановлено, що у випробуваній ЕГ на етапі повторної діагностики було виявлено появу високих показників розвитку зв'язного монологічного (20%), які були відсутні на етапі первинної діагностики (0%) та значне зниження його низьких показників розвитку: якщо на констатувальному етапі дослідження вони спостерігалися у 35% учнів 2-А класу (ЕГ), то вже на контрольному етапі дослідження вони відмічалися лише у 10% учнів зазначеного класу. Гіпотеза дослідження повністю підтверджується, бо впровадження систематичних інтегрованих уроків української мови покращило вміння учнів 2 класу будувати усні монологічні зв'язні висловлювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 374 с.
2. Білавич Г. В., Височан Л. М. Формування громадянської компетентності учнів початкових класів нової української школи в процесі вивчення інтегрованих курсів «Я досліджую світ», «українська мова та читання». *Педагогічний альманах*. 2022. № 51. С. 42-48.
3. Бобечко Г. Складання казки про сніжинку. Вивчення пісні «Сніжинки» муз. Я. Степового. URL: <https://naurok.com.ua/skladannya-kazki-pro-snizhinku-vivchennya-pisni-snizhinki-muz-ya-stepovogo-130886.html> (дата звернення: 01.04.2024)
4. Борисенко А. Розвиток мовлення "Складаємо речення за зображенням". URL: <https://naurok.com.ua/rozvitok-movlennya-skladaemo-rechennya-za-zobrazhennyam-371446.html> (дата звернення: 01.04.2024)
5. Борисова Л. В. Інтегровані уроки як засіб підвищення ефективності навчання в початковій школі. *Інтеграція навчальних предметів в початковій школі як ефективна форма навчання молодших школярів* : матеріали Інтернет-семінару. Черкаси : Видавництво КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2017. С. 53-55.
6. Варій М. Й. Загальна психологія : навч. посіб. К : Центр учбової літератури, 2009. 1007 с
7. Варзацька Л. О., Шильцова Л. М. Інтегровані уроки рідної мови й мовлення в початковій школі : навчальний посібник. Харків : Ранок, 2008. 176 с.
8. Варзацька Л., Шевченко Л. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів : навч. посіб. Житомир : Книга, 2018. 128 с.
9. Василюк М. А. Інтегрований урок з розвитку мовлення та образотворчого мистецтва в 3 класі Тема. Весняні квіти. URL:

<https://naurok.com.ua/integrovaniy-urok-z-rozvitku-movlennya-ta-obrazotvorchogo-mistectva-v-3-klasi-tema-vesnyani-kviti-103289.html> (дата звернення: 02.02.2023)

10. Ващуленко М. С. Методика навчання української мови в початковій школі : навч.-метод. посіб. Київ : Літера ЛТД, 2018. 364 с.

11. Воропай О. А. Написання листа Діду Морозу. Складання речень з поданих слів. Друкування букв складів, слів. Розвиток зв'язного мовлення. URL: <https://naurok.com.ua/napisannya-lista-didu-morozu-skladannya-rechen-z-podanih-sliv-drukuvannya-bukv-skladiv-sliv-rozvitok-zv-yaznogo-movlennya-80081.html> (дата звернення: 01.04.2024)

12. Гірняк С. П., Стасів І. С. Особливості використання технології інтегрованого навчання на уроках української мови в початковій школі. Science, innovations and education: problems and prospects : the 9 th International scientific and practical conference (April 6-8, Tokyo, Japan, 2022). Tokyo : CPN Publishing Group, 2022. С. 260-266.

13. Голошівець В. П. Вивчення української мови в початковій школі шляхом впровадження інтегрованого навчання : метод. посіб. Вінниця : ММК, 2021. 87 с.

14. Дубовик С. Формування монологічних вмінь у молодших школярів на уроках вивчення граматики. *Молодий вчений*. 2020. № 4. С. 573-577.

15. Єфімова Л. П. Проблема інтеграції навчання і виховання в початковій школі. *Інтеграція навчальних предметів в початковій школі як ефективна форма навчання молодших школярів* : матеріали Інтернет-семінару. Черкаси : Видавництво КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2017. С. 7-9.

16. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Частина 1). URL: <https://nus.org.ua/articles/integrované-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1/> (дата звернення: 06.12.2022)

17. Кайдалова Л. Г. Психологія спілкування : навч. посіб. Харків : НФаУ, 2018. 139 с

18. Каніщенко А. П. Уроки розвитку зв'язного мовлення в початкових класах : навч. посіб. Київ : Рута, 2018. 128 с.

19. Кардаш І. М. Зв'язне мовлення як складник комунікативної готовності старших дошкільників до навчання у школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. С. 64-68.

20. Кардаш Л. В. Специфіка монологічного мовлення: психологічний та лінгвістичний аспекти. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2015. № 57. С. 54-58.

21. Карпенко З. С. Аксіологічна психологія особистості : монографія. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2018. 719 с.

22. Колкова С. А. Урок української мови для 3 класу. Складання казки за уявою на тему «Як подорожує краплинка води». URL: <https://naurok.com.ua/urok-ukra-nsko-movi-dlya-3-klasu-skladannya-kazki-za-uavoju-na-temu-yak-podorozhue-kraplinka-vodi-27395.html> (дата звернення: 02.02.2023)

23. Колобич О. П. Загальна психологія : навч.-метод. посіб. Львів : Центр учбової літератури, 2018. 172 с.

24. Костюченко К. Особливості навчання монологічного мовлення на заняттях з англійської мови у ВНЗ. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/83099656.pdf> (дата звернення: 15.02.2024)

25. Кравчук В., Комарівська Н. Інтегровані уроки літературного читання в початковій школі. URL: <https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/3118/1/Інтегровані%20уроки%20літературного%20читання%20в%20початковій%20школі.pdf> (дата звернення: 20.02.2024)

26. Крупляк А. Д. Інтегрований урок української мови та мистецтва для 1 класу на тему «Побудова зв'язного висловлювання на основі випадку з життя 1 клас». URL: <https://naurok.com.ua/iintegrovaniy-urok-ukra-nsko-movi-ta-mistectva-dlya-1-klasu-na-temu-pobudova-zv-yaznogo-vislovlyuvannya-na-osnovi-vipadku-z-zhittya-68520.html> (дата звернення: 01.02.2023)

27. Курова А. В. Психологія спілкування : навчально-методичний посібник. Одеса : Фенікс, 2020. 79 с.

28. Кучеренко І. А. Інтеграція у вивченні української мови та літератури в новій українській школі. *Наукові записки науково-дослідної лабораторії «Проблеми підготовки студентів-філологів до українознавчої роботи в школі»* : зб. наук. праць. Умань : АЛМІ, 2018. Вип. 3. С. 40-46.

29. Кушнір Г. В. Концептуалізація поняття «зв'язне мовлення». URL: <https://vseosvita.ua/library/konceptualizacia-ponatta-zvazne-movlenna-111125.html> (дата звернення: 15.02.2024)

30. Луців С. І. Лінгвістичні основи формування монологічного мовлення учнів початкової школи. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 10. С. 267-275.

31. Макогон О. М. Урок розвитку монологічного мовлення. Складання розповіді за малюнком для 2 класу. URL: <https://naurok.com.ua/urok-rozvitku-monologichnogo-movlennya-skladannya-rozpovidy-za-malyunkom-19105.html> (дата звернення: 01.02.2023)

32. Максименко С. Готовність дитини до навчання : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 59 с.

33. Медецька В. В. Інтегрований урок позакласного читання та розвитку зв'язного мовлення «Вічнозелена красуня лісова» 3 клас. URL: <https://naurok.com.ua/integrovaniy-urok-pozaklasnogo-chitannya-ta-rozvitku-zv-yaznogo-movlennya-vichnozeleni-krasunya-lisova-281966.html> (дата звернення: 01.02.2023)

34. Москалець В. П. Загальна психологія : навч. посіб. Київ : Ліра-К., 2020. 564 с.

35. Налізко І., Тимофєєва І. Інтегровані уроки в початкових класах нової української школи. URL: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1710/1/integrovani_uroky.pdf (дата звернення: 20.02.2024)

36. Несторенко Д. В. Монологічне мовлення у навчальних програмах з іноземних мов. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/324246506.pdf> (дата звернення: 15.02.2024)

37. Окуневич Т. Комунікативна основа навчання учнів української мови. Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку : зб. наук. праць.. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип 33. С. 143-146.

38. Пальонко Н. О. Місце і роль інтеграції в системі стандартів нового покоління в початковій школі. *Інтеграція навчальних предметів в початковій школі як ефективна форма навчання молодших школярів* : матеріали Інтернет-семінару. Черкаси : Видавництво КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2017. С. 16-18.

39. Пікулицька Л. В. Сутність і характеристика монологічного мовлення під час вивчення РМІ у вищій школі. URL: <http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/4709/1/Пікулицька%20Л.%20В.%20Суть%20і%20характеристика%20монологічного%20мовлення.pdf> (дата звернення: 15.02.2024)

40. Помирча С. В., Ішутіна О. Є. Сторітелінг як засіб формування монологічного мовлення здобувачів початкової освіти. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 4. С. 665-673.

41. Пономарьова К. Реалізація змістових ліній початкового курсу мовно-літературної освіти в 2-му класі. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/715787/1/К.%20Пономарьова%20Реалізація%20змістових%20ліній%20мовно-літературноїосвіти%20в%202%20класі%20НУШ.pdf> (дата звернення: 15.02.2024)

42. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови : методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.

43. Попович Н. Ф. Особливості розвитку мовлення молодших школярів. *Інноваційна педагогіка*. 2019. № 12. С. 36-40.

44. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : постанова кабінету міністрів України від 21.02.2018 № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п#Text> (дата звернення: 25.02.2024)

45. Пруняк В. В. Розвиток монологічного мовлення молодших школярів з позицій функціонального підходу як умова реалізації комунікативної компетентності *Формування ключових і предметних компетентностей засобами сучасних освітніх технологій* : матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (м. Кривий Ріг, 21 листопада 2019 р.). Кривий Ріг, 2019. С. 96-100.

46. Разон Т. В. Інтегрований урок з розвитку мовлення та літературного читання для 3 класу на тему «Прислів'я вчить, як на світі жить. Прислів'я, скоромовки, загадки». URL: <https://naurok.com.ua/integrovaniy-urok-z-rozvitku-movlennya-ta-literaturnogo-chitannya-dlya-3-klasu-na-temu-prisliv-ya-vchit-yak-na-sviti-zhit-prisliv-ya-skoromovki-zagadki-397406.html> (дата звернення: 01.04.2024)

47. Рускуліс Л. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості майбутнього вчителя української мови. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*: 2022. № 36. С. 10-17.

48. Сахно Я. І, Пивовар Н. М. Діалог і монолог – форми усного мовлення педагогічного спілкування. *Управлінський дискурс макаренківської педагогіки* : матеріали XXI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 10-11 березня 2022 р.). Полтава, 2022. С. 212-216.

49. Сокаль М. А., Фоменко Д. С. Теоретичні основи інтегрованого навчання в курсі української мови для учнів початкових класів. *Topical aspects of modern scientific research : the 3rd International scientific and practical conference. (November 23-25, 2023, Tokyo, Japan)*. Tokyo : CPN Publishing Group, 2023. С. 541-547.

50. Статкевич Н. В. Інтегрований урок (математика, читання, розвиток зв'язного мовлення, образотворче мистецтво, англійська мова). Тема «Допомога Левенятку». URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/001okx-263e.doc.html> (дата звернення: 01.04.2024)

51. Стольник Л. А. Інтегрований урок з розвитку зв'язного мовлення Есе «Чому важливо бути доброю людиною?» та з курсу «Я у світі». URL: <https://naurok.com.ua/integrovaniiy-urok-z-rozvitku-zv-yaznogo-movlennya-ese-chomu-vazhливо-buti-dobroyu-lyudinoyu-ta-z-kursu-ya-u-sviti-lyudina-mae-tvoriti-dobro-196814.html> (дата звернення: 01.04.2024)

52. Струк А. В., Дубляк О. Теоретичні засади формування монологічного мовлення молодших школярів. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 10. С. 762-770.

53. Суржук Т. Б., Ткачук О. С. Інтеграція в навчанні української мови та читання учнів початкової школи. URL: <http://www.scinotes.mgu.od.ua/archive/v34/52.pdf> (дата звернення: 24.11.2022)

54. Тарашевська А. П. Інтегрований урок з навчальних предметів «Я досліджую світ», «Українська мова. Буквар», «Образотворче мистецтво». У двері стукає зима. Створення книжки «Зимові сторінки». URL: <https://naurok.com.ua/integrovaniiy-urok-z-navchalnih-predmetiv-ya-doslidzhuyu-svit-ukra-nska-mova-bukvar-obrazotvorche-mistectvo-tema-u-dveri-stukae-zima-stvorenniya-knizhki-zimovi-storinki-82706.html> (дата звернення: 01.04.2024)

55. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. (1-2 клас). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf> (дата звернення: 12.12.2022)

56. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3-4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf> (дата звернення: 12.12.2022)

57. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 1-2 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy->

1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-4.Shyuan.pdf (дата звернення: 12.12.2022)

58. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 3-4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Shyuan.pdf> (дата звернення: 12.12.2022)

59. Ткачук О. С., Інтегрований підхід до проведення уроків української мови та літературного читання в початкових класах. *World science: problems, prospects and innovations : the 10th International scientific and practical conference (June 16-18, 2021, Toronto, Canada)*. Canada : Perfect Publishing, 2021. С. 541-550.

60. Токарева Т. С. Монологічне мовлення як засіб реалізації комунікативних цілей при вивченні німецької мови у старших класах закладів загальної середньої освіти. *Наукові записки*. 2022. № 190. С. 146-151.

61. Федорова Т. А. Формування комунікативних умінь і навичок у молодших школярів на уроках і позаурочний час. URL: <http://sh125.com.ua/wp-content/uploads/2018/12/Проблемна-тема-Федорової-Т.А.-з-вправами.pdf> (дата звернення: 15.02.2024)

62. Яцина С. В. Реалізація інтегрованих міжпредметних зв'язків на уроках рідної мови в Новій українській школі. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. 2021. № 2. С. 155-159.

63. Caird J. What Is a Monologue? URL: <https://www.starnow.com/uk/magazine/article/what-is-a-monologue-76819/> (дата звернення: 20.04.2024)

64. Deguzman K. What is a Monologue — Definition, Examples & Types Explained (дата звернення: 20.04.2024)

65. Downey J. E. The Psychology of Figures of Speech. *The American Journal of Psychology*. 2019. № 1. P. 103-115.

66. Marslen-Wilson. W. D. Speech Understanding as a Psychological Process. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-94-009-9091-3_2 (дата звернення : 20.04.2024).

67. Mattys L. S. *Speech Perception. Oxford Library of Psychology*. Серія: 2019.
№ 7. P. 391-411.

ДОДАТКИ

Додаток А

Сюжетна картинка «Зимові забави» до методики «Володіння монологічним зв'язним мовленням» (С. Максименко)

Додаток Б

Сюжетна картинка «Моя сім'я» до методики «Діагностика рівнів засвоєння зв'язного монологічного мовлення» (С. Максименко)

Додаток В

Конспекти уроків за системою роботи з формування вміння будувати монологічні усні зв'язні висловлювання на уроках української мови засобами інтеграції в учнів 2 класу

Конспект інтегрованого уроку української мови та читання для 2 класу

«Розвиток мовлення. Твір за серією малюнків»

Мета: розвиток зв'язного монологічного мовлення; набуття вміння складати власні усні висловлювання; формування вміння складати твір, за серією малюнків, набуття вміння чітко висловлювати свої думки; розвиток уяви та фантазії учнів; виховування любові та шанобливого ставлення до тварин.

Тип уроку: Урок розвитку зв'язного мовлення.

Обладнання: підручник Большакова І. О. Українська мова та читання : навч. посіб. Ч. 2. Харків : Видавництво «Ранок», 2019. 96 с., мультимедійна презентація, відео «Руханка танець для дітей з лісовими звірями».

Хід уроку

I. Підготовчий етап.

1. Загадки

Проповзає шнур живий,
Ніг не видно з головою,
Жалить він, а не кусає,
І до себе не підпускає.

(Змія)

Хто з хвостиком і з вушками?

В кого лапки з подушками?

Як ступа – ніхто не чує,

Тихо крадучись полює.

І маленькі сірі мишки

Утікають всі від ...

(кішки).

II. Повідомлення теми та мети уроку

1. Повідомлення теми уроку.

Так! Це змія та кішка! І сьогодні на уроці буде йти мова про цих тварин!
Ми навчимося складати твір за серією малюнків!

III. Бесіда з метою узагальнення спостережень учнів

1. Завдання «Яка змія, яка кішка?»: Знайди характеристики змії та кішки – 3 правильні із 5 (за презентацією). Які умови існування диких та домашніх тварин?

IV. Складання плану майбутнього твору

1. Уточнення в учнів з яких частин складається твір.

Завдання: Скласти план твору (за презентацією)

Твір складається з трьох частин. Перша частина – це вступ. Друга частина – основна, де наводяться головні тези та аргументи історії. І остання, третя частина твору – це висновок.

2. Робота з підручником (с. 28)

Завдання: Визначити правильну послідовність сюжету, за картинками.

3. Розгляд схеми складання твору за серією малюнків.

Твір треба складати за наступною схемою, використовуючи наявні малюнки.

4. Завдання: Складання плану твору, використовуючи проблемні питання.

План

1. Лісова прогулянка кішки

2. Цікава знахідка

3. Зустріч кішки та змії

5. Руханка

<https://www.youtube.com/watch?v=JzhH2npPyjU>

V. Мовленнєва підготовка до написання твору

1. Поетапне складання та написання твору за планом за допомогою проблемних питань.

Відповіді на питання, які допоможуть скласти твір за серією картинок.

Проблемні питання.

1. Кого ви бачите на картинці?
2. Що побачила кішка на одному з пагорбів. Що стирчало з нірки??
3. Про що подумала кішка?

Картинка 2

1. Що вона зробила?
2. Навіщо вона хотіла це зробити?

Картинка 3

1. Кого витягнула кішка?
2. Які думки та почуття були у кішки та змії, коли вони зустрілися?
(учні пишуть твір разом із вчителем)

VI. Написання твору

Зразок тексту:

Кішка гуляла по галявині. На одному з пагорбів вона побачила нірку з нірки щось чорне та довге. Кішка захотіла витягти цей шнурок.

Кішка потягнула за цей “шнурок” своїми зубками. Вона хотіла пограти з ним.

Кішка витягла з нірки справжню змію. Вона налякалася, а змія була шокована, що її за хвіст витягли з її ж будинку. Ось така несподівана зустріч вийшла у кішки та змії.

VI. Завдання додому: пояснення домашнього завдання і способу його виконання.

1. Продовжити твір вдома, орієнтуючись на питання «Як ви думаєте, що було далі з котом та змією, після того, як вони зустрілися?» та надіслати вчителю.

VII. Перевірка творів.

Хто хоче прочитати свій твір? Я із задоволенням послухаю! (учні читають твір)

VIII. Підсумок уроку

Рефлексія. Питання.

1. Хто із тварин вам сподобався більше? Змія чи кішка? (опитування в [Mentimeter](https://www.menti.com/al3jektpx6wr)).

<https://www.menti.com/al3jektpx6wr>

2. Чому сподобалася саме ця тварина найбільше?

Конспект інтегрованого уроку української мови та інтегрованого курсу «Я досліджую світ» для 2 класу «Велика буква в назвах країн, міст, сіл, річок.

Подорожуємо Україною»

Мета: вдосконалити навички читання; закріпити знання учнів щодо написання великих букв в назвах країн, міст, сіл, річок; сформувати вміння правильно писати назви країн, міст, сіл та річок; навчити створювати твір за окремими допоміжними питаннями; ознайомити учнів з містами України.

Тип уроку: Урок засвоєння нових знань.

Обладнання: підручник Большакова І. О. Українська мова та читання : навч. посіб. Ч. 2. Харків : Видавництво «Ранок», 2019. 96 с., мультимедійна презентація, відео «Дитяча руханка – танець, фізкультхвилинка «Hare Dance»».

Хід уроку

I. Організація учнів для роботи.

Привітання «Мій настрій»

Хто із настроєм прийшов – помахайте рукою!

Хто бачить мене – покліпайте очима!

Хто має сумніви – порухайте плечима!

Хто веселий – усім посміхніться!

Хто ввічливий – злегка уклоніться!

Вчитель бажає всім настрою на уроці та наснаги

II. Актуалізація опорних знань учнів — повторення раніше вивченого матеріалу, який органічно пов'язується з новим.

На минулому уроці ви вже вивчали, що клички тварин завжди пишуться з якої букви? З великої! Але це правило розповсюджується не тільки на тварин.

1. Читання вірша

Вийшов зайчик на перон
 І шукає свій вагон
 Київ, Суми, Конотоп,
 Харків, Львів і Шаргород,
 Луцьк, Тернопіль і Лубни,
 Рівне, Сарни, Чигирин,
 Миколаїв і Полтава,
 Вінниця, Херсон...омана...
 Де мій потяг у Зайцівку?
 І побіг ловить автівку.

III. Мотивація навчальної діяльності учнів, повідомлення теми та мети уроку.

1. Завдання: Знайдіть у вірші назви українських міст, запишіть у зошит.

(Київ, Суми, Конотоп, Харків, Львів, Шаргород, Луцьк, Тернопіль, Лубни, Рівне, Сарни, Чигирин, Миколаїв, Полтава, Вінниця, Херсон).

2. Проблемне питання: З якої букви пишуться назви українських міст у вірші?

(з великої)

3. Що таке Зайцівка і чому це слово пишеться з великої букви?

(назва села)

4. Повідомлення теми уроку: Сьогодні мова піде про назви країн, міст, сіл та річок.

IV. Сприймання й усвідомлення учнями нового навчального матеріалу:

а) спостереження й аналіз мовних явищ під керівництвом учителя;

1. Розгляд правила уроку «Назви країн, міст, сіл, річок – пишуться з великої букви» (за презентацією).

2. Робота в групі. Завдання: Помістити слова в стовпчик, який найкраще підходить для нього (країни, міста, села, річки). В кожному стовпчику – 3 назви.

Країни	Міста	Села	Річки
Україна	Дніпро	Біленьке	Дніпро
Польща	Запоріжжя	Іванівна	Темза
Франція	Кривий Ріг	Кирилівка	Дністер

б) висновки, формулювання правила учнями;

Проблемне питання:

1. Яку спільну рису мають обрані назви?

(пишуться з великої букви)

в) робота з підручником (уточнення формулювання правила за підручником, вивчення правила та добір нових прикладів для його ілюстрування);

1. Робота з підручником (с. 32, вправа 1)

г) перевірка розуміння нового матеріалу (повторення вивченого правила, аналіз нових прикладів).

Завдання 1. Знайдіть слова, які пишуться з великої букви. Чому вони так пишуться (заховано 4 слова)?

(Одеса, Рим, Дніпро, Італія)

Руханка

<https://www.youtube.com/watch?v=3sg5oJQmlBY>

V. Осмислення нових знань у процесі практичної діяльності:

а) формування вмінь користуватися знаннями (новим правилом) у процесі виконання різноманітних вправ під керівництвом учителя;

1. Завдання: Знайди слова, які написані неправильно.

Італієць (національність пишеться з маленької букви)

Румунія (назва країни пишеться з великої букви)

Англiєць (нацiональнiсть пишеться з маленької букви)

Рiчка (слово пишеться з маленької букви)

Ужгород (назва мiста пишеться з великої букви).

Данилiвка (назва села пишеться з великої букви)

Питання:

1. Як треба писати цi слова?

(назва країн, мiст та сiл – з великої букви, нацiональнiсть – з маленької букви.

2. Чому окреми слова зi списку починаються з великої букви?

(назви країн, мiст та села)

2. Завдання. Розгляд картинок з українськими мiстами (Київ, Львiв, Одеса)

Питання: З якої букви починаємо писати назву мiст?

(з великої)

б) самостiйна творча робота.

1. Створення невеликого твору «В яких мiстах України я був».

У творi розкриваються питання:

1. В якому українському мiстi ти був?

2. Що бiльше в ньому сподобалося?

3. В якому мiстi України ви би хотiли ще побувати?

2. Перевiрка виконання творчого завдання (дiти, по-черзi, озвучували результат творчого завдання).

Питання:

1. З якої букви треба написати назву мiста у творi?

(з великої букви)

VI. Завдання додому: пояснення домашнього завдання i способу його виконання.

1. Дiзнатися чому назва твого населеного пункту має саме таку назву.

2. Написати невеликий твiр на тему «Iсторiя назви мого мiста».

VII. Підсумок уроку.

Рефлексiя

1. Що нового ви дізналися на уроці?
2. Повторний перегляд правила уроку (за презентацією)
(Назви країн, міст, сіл, річок – пишуться з великої букви).

Конспект інтегрованого уроку української мови та інтегрованого курсу «Я досліджую світ» для 2 класу «Розвиток мовлення. Опис предмета». Тварини рекордсмени»

Мета: поглиблювати знання учнів про текст, зв'язок слів у реченні; вчити складати описи, розвивати усне монологічне зв'язне мовлення; сформувати уявлення про природничо-наукову картину світу через поглиблення початкових знань про природні об'єкти і явища; розвивати зацікавлення до пізнання природи; виховання любові та шанобливого ставлення до природи планети Земля; навчити розпізнавати та описувати небезпеку в навколишньому світі; навчити виконувати різні ролі в групі, розуміти цінність спільної роботи; розвивати спостережливість.

Тип уроку: Урок комбінований.

Обладнання: підручник Большакова І. О. Українська мова та читання : навч. посіб. Ч. 2. Харків : Видавництво «Ранок», 2019. 96 с., підручник Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. Хомич О. Л. Я досліджую світ : навч. посіб. Київ : Видавництво «Алатон», 2019. 144 с., мультимедійна презентація, відео «Perlice – Tiki Tiki Room».

Хід уроку

I. Організація початку уроку

Інтерактивна вправа «Все окей»

1. З'ясування настрою учнів перед уроком.
2. Учні показують свій особливий жест, який вказує на те, що у них гарний настрій.

II. Актуалізація опорних знань учнів; створення проблемної ситуації

1. Як ви думаєте, подорож яким континентом ми сьогодні з вами здійснимо? (показ презентації) (Південна Америка).

2. Що ви знаєте про континент Південна Америка?

3. Подивіться на слайд, яка пташка зображена на малюнку? (показ презентації) (колібри)

4. Який рекорд має колібри? Чим вона відрізняється від інших пташок? (колібри – найменша пташка в світі)

III. Мотивація навчальної діяльності учнів (постановка цілей і завдань уроку)

Тема ця хоч не проста, та для вас цікава,
 Будуть в ній нові слова, буде і забава.
 І в скарбничку мовну цю, поки вивчим тему,
 Мовних скарбів пребагато ми з вами зберемо.

Готові дізнаватися щось нове? Сьогодні на наш чекає невелика подорож вже знайомим нам континентом. Ми познайомимося з тваринами-рекордменами, які живуть на його території та зможемо навчитися описувати їх.

IV. Вивчення нового матеріалу (засвоєння знань, умінь, навичок)

Завдання 1. Для визначення назви першої тварини-рекорсмена (папуга) зібрати літери у слово. Повідомлення про назву першої тварини-рекордсмена (гіацинтовий ара).

Завдання 2. Зібрати склади, які сплутались для визначення назви другої тварини-рекордсмена (ігрунка).

Завдання 3. Для визначення назви третьої тварини-рекорсмена (мураха) зібрати літери у слово. Повідомлення про назву третьої тварини-рекордсмена (дінопонера гігантська).

Завдання 4. Знайти у наборі літер назву четвертої тварини-рекордсмена (анаконда).

5. Надання інформації про тварин-рекордсменів, в процесі розгляду мультимедійної презентації.

Почнемо із гіацинтового ари! Найбільший у світі папуга. Важить близько 1,5 кг, довжина – до 98 см. У них яскраве забарвлення: пір'я сині, а навколо очей кільце жовтого кольору. Хвіст вузький, як і лапи сірого кольору. Дзьоб потужний, чорно-сірого кольору. Зараз гіацинтовий ара під загрозою зникнення [1].

Другий «рекордсмен» – це дуже мила тваринка, яку називають – ігрунка. Це найменша мавпа в світі, з вагою 100-120г, зовнішністю схожа на білку. Довжина тіла 12-15.5 см, довжина хвоста може бути 19-20 см. Мешкають групами по 4-15 осіб, живляться комахами, фруктами, бруньками, квітами, яйцями дрібних птахів [2].

Руханка <https://www.youtube.com/watch?v=UP-ctUE4DHo>

6. Продовження надання інформації про тварин-рекордсменів, в процесі розгляду мультимедійної презентації.

Третя тварина не така мила, як попередня. Це дінопонера гігантська! І вона є найбільшою мурахою у світі! Живе вона лише на території Південної Америки. Особини цього виду здатні досягати близько 33 міліметрів довжини тіла. Їх тулуб забарвлений в чорний колір. Самці відрізняються наявністю крил [3].

І останній рекордсмен Південної Америки – це змія – анаконда. Анаконда – це найдовша змія у світі. Одна з найбільших змій, розміром до 9 м і вагою до 250 кг. Харчуються різними [хребетними](#), можуть нападати на домашніх тварин; для людини зазвичай цілком безпечні.) [4].

7. Навчання опису предметів та тварин

Розгляд алгоритму опису

1. Розглянь предмет.
2. Запиши його ознаки.
3. Назви частини предмета.
4. Запиши ознаки кожної частини предмета.

V. Систематизація, узагальнення знань, умінь і навичок

1. Робота з підручником

Розгляд тварин-рекордсменів на сторінці підручника 38.

2. Визначення ознак тварин-рекордсменів на сторінці підручника.

VI. Застосування засвоєних знань, умінь і навичок

1. Створення опису тварин-рекордсменів за алгоритмом (групова робота)

1. Розглянь предмет (тварину).

2. Запиши його (її) ознаки.

3. Назви частини предмета (тварини).

4. Запиши ознаки кожної частини предмета (тварини).

2. Перевірка створених описів тварин-рекордсменів за алгоритмом (кожен учень надає власний опис по-черзі).

VII. Перевірка сформованості умінь, навичок, знань

Відповіді на питання

1. Який рекорд у гіацинтового ари? (найбільший папуга)

2. Який рекорд в ігрунки? (найменша мавпа)

3. Який рекорд у дінопонери гігантської? (найбільша мураха)

4. Який рекорд у анаконди? (найдовша змія)

VIII. Підсумки уроку

1. Рефлексія – хто із тварин-рекордсменів сподобався більше Опитування.

<https://learningapps.org/watch?v=p3ac8ad4j23>

Питання:

1. Чому саме ця тварина вам сподобалося найбільше?

2. Чи хотіли б ви її побачити в реальності?

3. Яка тварина, на вашу думку, становить найбільшу небезпеку для людини?

4. Яких тварин-рекордсменів Південної Америки ви ще знаєте?

Посилання для презентації – `<iframe src="https://learningapps.org/watch?v=p3ac8ad4j23" style="border:0px;width:100%;height:500px" allowfullscreen="true" webkitallowfullscreen="true" mozallowfullscreen="true"></iframe>`

ІХ. Домашнє завдання

1. Повідомлення про домашнє завдання. Намалювати тварину-рекордсмена, яка більше сподобалася, малюнок сфотографувати та відправити вчителю.

Список використаних джерел

1. Найкрасивіші папути в світі: топ-10 видів. URL: <http://teg.com.ua/najkrasivishi-papugi-v-sviti-top-10-vidiv-hvilyasti-ara-zhako-i-t-d-z-foto-i-opisami/> (дата звернення: 29.01.2023)
2. Ігрунка. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ігрунка_карликова (дата звернення: 29.01.2023)
3. Мураха – види і фото з назвами, опис, чим харчуються, шкода, факти і особливості. URL: <https://nrv.org.ua/murakha-vydy-i-foto-z-nazvam/> (дата звернення: 29.01.2023)
4. Анаконда. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Анаконда> (дата звернення: 29.01.2023)

Конспект інтегрованого уроку з української мови та «Музичного мистецтва» для 2 класу «Історія наших пращурів. Давні імена та прізвища. Веснянки, пісні-заклички»

Мета: розвивати навички свідомого читання; розвивати вміння аналізувати тексти, робити висновки; закріплювати навичку правопису власних назв; навчитися будувати усні монологічні зв'язні висловлювання; ознайомити із сутністю веснянок та закличок; розвивати в учнів чуття ритму, розуміння емоційного змісту прослуханої музики, розвивати вокально-хорові навички; виховувати у дітей любов до української культури, українських традицій та музики.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: підручник Большакова І. О. Українська мова та читання: навч. посіб. Ч. 2. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 96 с., мультимедійна презентація, української народної пісні «Щебетала пташечка», «Весняні котики».

Хід уроку

I. Організаційний етап.

Інтерактивна вправа «Барометр настрою»

Якщо поганий настрій – долоньки стисніть.

Якщо гарний – підніміть.

Зігніть безіменний пальчик, якщо виспався.

Зігніть вказівний пальчик, якщо вранці вас поцілували рідні.

Зігніть середній пальчик, якщо ви зустрілися на уроці з другом.

Покажіть який у вас настрій!

Бажаю всім гарного настрою!

II. Актуалізація опорних знань

1. Які українські імена ви знаєте?

2. Які прізвища є українськими? Які вони мають закінчення? (-ук, -ко).

3. Які пісні наших предків, які спрямовувалися до природи ви знаєте?

(веснянки, заклички)

III. Мотивація навчальної діяльності

1. Відгадування загадки

А відгадайте-но, що я таке?

Всі хочуть, як народиться дитина,

Щоб я було красиве і дзвінке,

Бо носить все життя мене людина (Ім'я)

IV. Вивчення нового матеріалу (засвоєння знань, умінь, навичок)

1. Прослуховування тексту «Давні імена» (за підручником І. Большакової «Українська мова», с. 24).

2. Називання та виписування давніх імен із тексту.

3. Усна народна творчість наших пращурів. Що таке веснянки та заклички.

Що таке веснянки

Веснянки – це різновид старослов'янських пісень, які знаменували собою початок весни. З'явилися вони ще в період язичництва, й пізніше поділ природних циклів зберігся. Наші предки вважали, що саме спів веснянок сприяв змінам погоди і мав ледь не магічну дію — вони вірили, що він принесе щастя в кожную хату та кращий урожай. Весняні співи починались на свято Благовіщення, що святкується 25 березня, та тривали до самої Трійці, яку відзначають через 50 днів після Великодня [1].

Що таке заклички

Заклички – короткі поетичні твори, пов'язані з вірою давніх людей в магічну дію слова, в яких звучать звертання до природних явищ, стихій, об'єктів, з метою вплинути на погоду, докїлля чи саму людину. Заклички багато в чому змінилися від прадавніх часів, але їхня суть та сама – прохання, щоби випав дощ, вийшло сонце чи щезли хмари. Тривале функціонування закличок серед дітей викликало виникнення вже позбавлених стародавніх вірувань зразків. Тепер заклички – власне дитяча творчість. Вони звучать найчастіше у період розквіту природи – [навесні](#) [1].

V. Систематизація, узагальнення знань, умінь і навичок

1. Робота виконання вправ за підручником (с. 62-63).
2. Словниковий диктант «Сучасні та давні імена» (Артем, Олексій, Килина, Агафія, Божена, Ангеліна, Зиновій, Зорян, Антон, Микита, Климентій, Цвітана, Рута).
3. Перегляд мультимедійної презентації «Народні співи пращурів».
4. Прослуховування української народної пісні «Щебетала пташечка».
5. Руханка «Весняні котики».

https://www.youtube.com/watch?v=pvV-_kTUj9c

VI. Застосування засвоєних знань, умінь і навичок

1. Складання твору-опису за картинкою «Традиції наших пращурів. Веснянки. Заклички», використовуючи давні імена.

Питання:

1. Кого ви бачите на зображенні?
  2. Що вони роблять?
  3. Яка у них мета?
  4. Що вони будуть робити далі?
2. Перевірка творів-описів учнів (по-черзі).

VII. Перевірка сформованості умінь, навичок, знань

1. Контрольні питання:
  1. Отже, як утворюються прізвища та ім'я?
  2. Які пісні співали наші пращури наприкінці зими та весною?
  3. Що таке веснянки та заклички?

VIII. Підсумки уроку

1. Рефлексія

Питання:

1. Що найбільше вам сподобалося на уроці?
2. Яке стародавнє ім'я вам сподобалося найбільше?

VIV. Домашнє завдання

Вправа 10. с. 63 за підручником Большакова І. О. Українська мова та читання : навч. посіб. Ч. 2. Харків : Видавництво «Ранок», 2019. 96 с.,

Конспект інтегрованого уроку з української мови та «Образотворчого мистецтва» для 2 класу «Велика буква у назвах вулиць. Пори року на моїй вулиці. Малювання парасольок «Чотири пори року»

Мета: закріпити знання учнів щодо написання великих букв в назвах вулиць; сформувати вміння правильно писати назви вулиць; навчити будувати зв'язні монологічні висловлювання на окрему тему; сформувати уявлення учнів про відтворення пір року у мистецтві; сформувати ключові, мистецькі та між предметні компетентності для художньо-творчого самовираження; надати всебічний художньо-естетичний розвиток; сформувати повагу та любов до

творів мистецтва; розвивати уяву, фантазію, увагу та мислення учнів; виховувати любов до природи.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: підручник Большакова І. О. Українська мова та читання : навч. посіб. Ч. 2. Харків : Видавництво «Ранок», 2019. 96 с., підручник Масол Л. М. Мистецтво : навч. посіб для 2 класу. Київ : Генеза, 2019. 112 с.; мультимедійна презентація, кольорові олівці, фломастери, відео «Раз, два, три», інтерактивна дошка.

Хід уроку

I. Організаційний етап.

Придумала мати дочкам імена,
Ось Літо і Осінь, Зима і Весна.
Приходить Весна – зеленіють ліси,
І пташині всюди дзвенять голоси.
А Літо прийшло – все під сонцем квітне,
І стиглі ягоди просяться в рот.
Нам щедра Осінь приносить плоди,
Дають врожаї поля і сади.
Зима засинає снігами поля.
Взимку відпочиває і дримає земля.
На веселій вулиці
жив смішливий кіт,
він любив сміятися
і гладити живіт.
На веселій вулиці
мишки несумні,
від kota вітанячко
принесли мені.
Я kota смішливого
в гості запрошу,

накуплю морозива,
«живчиком» вгощу.
Буде кіт обідати,
скаже: «Смакота!»
Дві смішинки всядуться
на його хвоста.
Трошки погойдаються, -
чи ж біда у тім?
На веселій вулиці
весело усім.

II. Актуалізація опорних знань

Питання:

1. Чи знаєте ви що таке вулиця? (обмежений двома рядами будинків простір для їзди та ходіння).
2. На якій вулиці ви живете?
3. Які пори року ви знаєте? (зима, весна, літо, осінь).
4. У яку пору року ваша вулиця найкрасивіша?

III. Мотивація навчальної діяльності

Питання:

1. Здогадалися про що сьогодні буде йти мова на уроці? (ознайомлення з правилами написання назв вулиць та вивчення пір року).
2. Що є незамінним під час дощу? (парасолька) (повідомлення про малювання парасольок «Чотири пори року»)

IV. Вивчення нового матеріалу (засвоєння знань, умінь, навичок)

1. Вивчення правила «Назва вулиць пишеться з великої букви» (за допомогою мультимедійної презентації).
2. Робота з підручником с. 78 (Л. Масол «Мистецтво») Які пори року зображені на малюнках?

<https://www.youtube.com/watch?v=3IHUK4B9ybA>

V. Систематизація, узагальнення знань, умінь і навичок

1. Виділення ознак кожної пори року.

2. Добір асоціацій із запропонованих до кожної пори року «Що ми можемо побачити на вулиці під час цієї пори року?» (зима: сніг, лід, санчата, бурулька; весна: трава, сонце; літо: самокат, морозиво, спека; осінь: парасолька, дощ, гумові чоботи).

3. Робота з підручником ст.33 Вправа 1. Добираємо назви вулиць за їх описом. Зразок. Вулиця з каштанами – Каштанова вулиця. Вулиця, на якій є школа, – Шкільна вулиця. Вулиця, біля якої парк, – Паркова вулиця. Вулиця з квітами – Квіткова вулиця.

4. Алгоритм малювання парасольки

Поетапне малювання парасольки, разом з вчителем (вчитель малює на інтерактивній дошці).

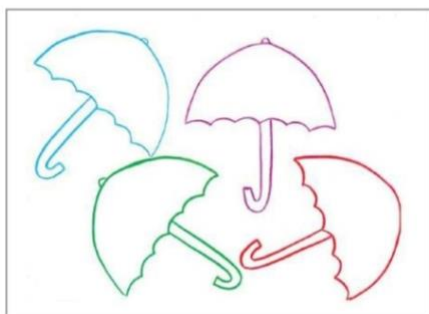
VI. Застосування засвоєних знань, умінь і навичок. Творча робота

1. Малювання парасольок «Чотири пори року»

2. За ознаками окремої пори року, скласти невеликий твір (Большакова І. О. «Українська мова та читання») про вашу вулицю.

Намалюй парасольки «Чотири пори року» (кольорові олівці, фломастери).

2. Оцінювання малюнків учнів.

3. За ознаками окремої пори року, скласти невеликий твір (Большакова І. О. «Українська мова та читання») про вашу вулицю.

Питання:

1. Яка пора року на вулиці?
2. Що ти бачиш на вулиці?
3. Що роблять люди навколо?
4. Тоді подобається що ти бачиш?
4. Перевірка творів учнів (самостійне зачитування учнів у класі).

Питання: З якої букви треба писати назву вулиць? (з великої)

VII. Перевірка сформованості умінь, навичок, знань

1. Контрольні питання:

1. Що таке вулиця? (обмежений двома рядами будинків простір для їзди та ходіння).

2. З якої букви пишуться назви вулиць? (з великої)

3. В яку пору року парасолька необхідна людині найбільше? (осінь).

VIII. Підсумки уроку

1. Рефлексія

Питання:

1. Що сподобалося найбільше на уроці?
2. Парасолька якої пори року вам сподобалася найбільше?
2. Інтерактивна вправа «Обери настрій»

VIV. Домашнє завдання

Большакова І. О. «Українська мова та читання», вправа 2, с.. 33.